Vlaams Parlement

stuk **1559** (2011-2012) – Nr. 1
ingediend op 10 april 2012 (2011-2012)

Ontwerp van decreet

houdende de organisatie van de digitale stemming bij de lokale en provinciale verkiezingen

verzendcode: BIN

INHOUD

Memorie van toelichting 3
Voorontwerp van decreet 15
Advies van de Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken 27
Advies van de Raad van State 35
Ontwerp van decreet 49

MEMORIE VAN TOELICHTING

I. ALGEMENE TOELICHTING

1. Bevoegdheid van het Vlaamse Gewest en van de Vlaamse Gemeenschap

De vijfde staatshervorming heeft een ruime bevoegdheidsoverdracht aan de gewesten met zich meegebracht betreffende de lokale besturen.

Sinds 1 januari 2002 zijn de gewesten, behoudens enkele limitatief opgesomde materiële en territoriale uitzonderingen in artikel 6, §1, VIII, van de bijzondere wet tot hervorming der instellingen, zoals gewijzigd bij bijzondere wet van 13 juli 2001, bevoegd voor:
– de samenstelling, organisatie, bevoegdheid en werking van de provinciale en de gemeentelijke instellingen;
– het wijzigen of corrigeren van de grenzen van de provincies en van de gemeenten;
– de samenstelling, organisatie, bevoegdheid en werking van de instellingen van de agglomeraties en de federaties van gemeenten;
– de verkiezing van de provinciale, gemeentelijke en binnengemeentelijke organen, alsook van de organen van de agglomeraties en de federaties van gemeenten, met inbegrip van de controle op de verkiezingsuitgaven;
– het tuchtstelsel voor de burgemeesters;
– de kerkfabrieken en de instellingen die belast zijn met het beheer van de temporaliën van de erkende erediensten;
– de begraafplaatsen en de lijkbezorging;
– de verenigingen van provincies en gemeenten tot nut van het algemeen;
– de algemene financiering van de gemeenten, de agglomeraties, en de federaties van gemeenten en provincies;
– de financiering van de opdrachten uit te voeren door de gemeenten, de agglomeraties en federaties van gemeenten, de provincies en door andere publiekrechtelijke rechtspersonen in de tot de bevoegdheid van de gewesten behorende aangelegenheden, behalve wanneer die opdrachten betrekking hebben op een aangelegenheid waarvoor de federale overheid of de gemeenschappen bevoegd zijn;
– de voorwaarden waaronder en de wijze waarop binnengemeentelijke territoriale organen, bedoeld in artikel 41 van de Grondwet, kunnen worden opgericht;
– het administratief toezicht op de provincies, de agglomeraties en federaties van gemeenten, de gemeenten en de binnengemeentelijke territoriale organen.

In uitvoering van deze bevoegdheden heeft het Vlaams Parlement het decreet van 8 juli 2011 aangenomen houdende de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen en houdende wijziging van het Gemeentedecreet van 15 juli 2005, het Provinciedecreet van 9 december 2005 en het decreet van 19 december 2008 betreffende de organisatie van de openbare centra voor maatschappelijk welzijn. Ter gelegenheid van dit decreet al werd de noodzaak aangegeven om een aanvullend decreet te ontwerpen tot regeling en organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen in de gemeenten en stadsdistricten waar men gebruik maakt van een digitaal stemsysteem. Het voorliggend ontwerp van Digitaal Kiesdecreet geeft daaraan uitvoering.

Het Vlaamse Gewest mag niet raken aan de regelingen ingevoerd door de wet van 9 augustus 1988 tot wijziging van de Gemeentewet, de Gemeentekieswet, de organieke wet betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn, de provinciewet, het Kieswetboek, de wet tot regeling van de provincieraadsverkiezingen en de wet tot regeling van de gelijktijdige parlements- en provincieraadsverkiezingen (hierna de Pacificatiewet genoemd). Hoewel het Vlaamse Gewest tevens bevoegd is inzake lokale besturen in de taal- en randgrensgemeenten, mag ook hier dus geen afbreuk worden gedaan aan de regelingen die door de Pacificatiewet werden ingevoerd.

Daarnaast is het ook zo dat het Vlaamse Gewest enkel bevoegd is voor de gemeenten die gelegen zijn in het Vlaamse Gewest.

2. Algemene situering

1. Beleidscontext

De Vlaamse Regering heeft reeds enkele keren principieel beslist om over te gaan tot het veralgemeend digitaal stemmen in Vlaanderen.

De toepassing van de digitale stemming biedt verschillende voordelen, onder meer: het gebruik van moderne technologieën bij het verkiezingsproces, een snellere en meer betrouwbare telling, geen ongemakken met het hanteren van grote stembiljetten, geen mogelijkheid om een ongeldige stem uit te brengen.

Vanaf de verkiezingen van 1994 wordt gedeeltelijk met potlood en papier en gedeeltelijk met een stemcomputer gestemd. De wijze van stemmen is gelijk voor alle verkiezingen in België. Sinds de verkiezingen van 1999 stemmen in Vlaanderen 143 van de 308 gemeenten en 49% van de kiezers digitaal.

De voorziene levensduur van de huidige stemapparatuur, die geleverd is in 1993 en 1999, is ondertussen ruimschoots overschreden en de apparatuur is volledig afgeschreven.

Samen met de federale overheid besliste de Vlaamse Regering tot vernieuwing van het digitaal stemsysteem. De verschillende verkiezingen in het land gebeuren immers best met hetzelfde type stemcomputer. Een verschillende werkwijze zou niet alleen bijzonder kostenineffici ënt zijn, maar bovendien verwarrend voor de kiezers en de leden van de stembureaus en de hoofdbureaus.

Al op 28 februari 2003 nam de Vlaamse Regering een principebeslissing om in de toekomst over te gaan tot een veralgemening van het digitaal stemmen in alle Vlaamse gemeenten. Vervolgens besliste de vorige Vlaamse Regering op 7 maart 2008 om voor de verkiezingen waarvoor zij bevoegd is, het digitaal stemmen in alle gemeenten van het Vlaamse Gewest te veralgemenen en de volledige kosten voor de aankoop van de apparatuur ten laste te nemen, na aftrek van de tussenkomst van de federale overheid.

Voor de gemeenten blijven dan nog de kosten te dragen voor het zorgvuldig bewaren van de apparatuur en het periodiek onderhoud ter gelegenheid van de verschillende verkiezingen. Ook de eventuele vervanging in geval van onherstelbaar defect is voor rekening van de gemeenten.

Met het oog op de voorbereiding van het beslissingsproces sloot de Vlaamse overheid op 14 juli 2005 een samenwerkingsovereenkomst met de federale overheid en met het Waalse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Op basis daarvan werd een studieopdracht toegewezen aan een consortium van zeven Belgische universiteiten. Dit consortium bracht een aanbeveling uit voor een verbeterd digitaal stemsysteem, waarbij de kiezer een afschrift op papier ontvangt ter controle van zijn stem, en waarbij ook na de verkiezingen een controle mogelijk is, dit alles met als doel de democratische controle beter te waarborgen.

Het systeem dat aldus werd aanbevolen, bevat volgende essentiële elementen:
– de kiezer brengt zijn stem uit op een computer met een aanraakscherm;
– de stem van de kiezer wordt afgedrukt op een stembiljet in de vorm van een tweedimensionale barcode en in tekstuele vorm, zodat de kiezer zijn stem kan lezen;

– er kan steeds geverifieerd worden of de stem in de vorm van de barcode overeenstemt met de stem in tekstuele vorm; dit kan ook steekproefsgewijze gebeuren tijdens een audit na de verkiezingen;
– het stemmen gebeurt door de barcode die op het stembiljet is afgedrukt, te scannen.

In uitvoering daarvan hebben de federale en de Vlaamse overheid vervolgens samen een overheidsopdracht uitgeschreven voor het ontwikkelen van een prototype van nieuw digitaal stemsysteem. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest heeft zich daar later bij aangesloten.

Voor deze opdracht hebben zes bedrijven ingeschreven. Na het onderzoek van de ingediende offertes werd beslist de opdracht te gunnen aan het bedrijf Smartmatic.

Op 27 oktober 2011 werd een proefproject gehouden waarbij een 6000-tal kiezers de nieuwe stemcomputers hebben gebruikt in 29 stembureaus, die werden bemand door ambtenaren van de Vlaamse, de Brusselse en de federale overheid. Deze hebben de resultaten, samen met een proces-verbaal doorgestuurd, net zoals het bij de echte verkiezingen zou gebeuren. Het proefproject kreeg een gunstige evaluatie en het nieuwe stemsysteem kreeg nadien ook een certificatie door een erkende instantie.

Het college van deskundigen, aangeduid door het Vlaams Parlement, kijkt eveneens toe op het hele verloop van de totstandkoming van het nieuw digitaal stemsysteem.

De Vlaamse Regering heeft op 20 januari 2012 kennis genomen van de beslissing van de Federale Regering om 20% van de kosten voor de aankoop van nieuwe digitale stemsystemen ten laste te nemen voor de gemeenten die al beschikken over een digitaal stemsysteem. De Vlaamse Regering zal dit aandeel van 20% prefinancieren en terugvorderen van de federale overheid. In het kader van deze federale beslissing en in uitvoering van de overheidsopdracht voor de ontwikkeling van een nieuw digitaal stemsysteem, zal de Vlaamse Regering stemsystemen aankopen voor 3286 stembureaus, en deze in bruikleen aanbieden aan alle gemeenten die in 2006 digitaal stemden, de zes centrumsteden Gent, Brugge, Aalst, Kortrijk, Oostende en Roeselare, en de overige gemeenten in volgorde van afnemend inwoneraantal, voor zover stemsystemen ter beschikking komen doordat gemeenten de bruikleen niet aanvaarden. Ze heeft tegelijk de gedeeltelijke herverdeling van de provisie binnenlands bestuur voor het begrotingsjaar 2012 hiervoor goedgekeurd.

Het voorliggend ontwerp van Digitaal Kiesdecreet legt de wettelijke basis om het gebruik van het nieuwe digitale stemsysteem mogelijk te maken bij de lokale en provinciale verkiezingen op 14 oktober 2012.

2. Procedure en tijdspad

De Vlaamse Regering wenst dat de wettelijke basis om het gebruik van het nieuwe digitale stemsysteem mogelijk te maken bij de lokale en provinciale verkiezingen op 14 oktober 2012, zo snel mogelijk gelegd wordt.

3. Methodologisch uitgangspunt: een transparante en samenhangende regelgeving tot stand brengen

Bij decreet van 8 juli 2011 heeft het Vlaams Parlement het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet aangenomen met betrekking tot de organisatie van de lokale en provinciale verkiezingen.

De regelgeving met betrekking tot het geautomatiseerd stemmen kon evenwel niet in dit basisdecreet opgenomen worden. Deze regelgeving wordt immers in grote mate bepaald door de keuze voor een bepaald stemsysteem. Om die reden werd geopteerd om de digitale stemming te regelen in een ‘aanbouwdecreet’ nadat de keuze voor een bepaald stem-

systeem vast zou liggen. Op dat ogenblik wordt het digitaal stemmen ook geregeld in een apart wetgevend kader. Dit geeft het basisdecreet een grotere duurzaamheid. De technologische evolutie zal er wellicht voor zorgen dat er op het vlak van het digitaal stemmen in de toekomst nieuwe mogelijkheden tot stand komen. Het is eenvoudiger om deze evoluties te vertalen in een aanbouwdecreet dan steeds het basisdecreet te moeten aanpassen.

De opbouw van het voorliggend ontwerp van Digitaal Kiesdecreet volgt dezelfde structuur als die van het basisdecreet, namelijk een chronologische indeling. Dit resulteert in twee grote delen: de bepalingen die betrekking hebben op de periode vóór de verkiezingsdag (hoofdstuk 2) en de bepalingen die betrekking hebben op de periode tijdens de verkiezingsdag (hoofdstuk 3). De bepalingen uit het basisdecreet die betrekking hebben op de periode na de verkiezingsdag, worden niet beïnvloed door het digitale stemsysteem, zodat hiervoor geen bepalingen in het voorliggende ontwerp van decreet nodig zijn.

De twee grote delen worden voorafgegaan door de inleidende bepalingen (hoofdstuk 1) die het toepassingsgebied regelen en bepalingen bevatten over welk digitaal stemsysteem wordt toegelaten, welke gemeenten het kunnen gebruiken en over de terbeschikkingstelling van de verkiezingssoftware.

Na de twee grote delen komen de algemene bepalingen (regeling van de toegang tot het Rijksregister en van het recht om het identificatienummer van het Rijksregister te gebruiken, voor de hoofdbureaus en voor het agentschap voor Binnenlands Bestuur) (hoofdstuk 4), alsook de slotbepalingen, zijnde de bepaling welke artikelen van het basisdecreet niet van toepassing zijn in de gemeenten en stadsdistricten die gebruik maken van het digitaal stemsysteem, en de opheffing van de wet tot organisatie van de geautomatiseerde stemming van 11 april 1994 voor de lokale en provinciale verkiezingen in het Vlaamse Gewest (hoofdstuk 5).

De keuze om dezelfde structuur te volgen als het basisdecreet zorgt ervoor dat de twee decreten parallel lopen en dat de equivalente bepalingen van beide decreten gemakkelijk kunnen teruggevonden en met elkaar vergeleken worden.

In het voorliggende ontwerp van Digitaal Kiesdecreet wordt de terminologie van het basisdecreet consequent overgenomen. De decreettekst is ook genderneutraal. Met de in het ontwerp van decreet beschreven personen en functies worden steeds zowel mannen als vrouwen bedoeld. Daar waar de tekst in de mannelijke vorm geschreven is (‘hij’, ‘hem’ en ‘zijn’) moet hij ook steeds begrepen worden in de vrouwelijke vorm (‘zij’ en ‘haar’).

4. De wijzigingen in de digitale kieswetgeving

De belangrijkste wijzigingen, in vergelijking met de vroegere regelgeving voor de digitale stemming, die in het voorliggende ontwerp van Digitaal Kiesdecreet worden opgenomen, hebben betrekking op de aard van het digitaal stemsysteem:

– de stemcomputer drukt een papieren stembiljet af waarop de uitgebrachte stem in tekstuele vorm en in de vorm van een tweedimensionale barcode wordt weergegeven. De kiezer kan daardoor nalezen of de namen die op zijn afgedrukte stembiljet staan, overeenstemmen met de keuze die hij op de stemcomputer heeft gemaakt;
– de kiezer moet de barcode scannen, waardoor zijn stem in digitale vorm wordt geregistreerd in het stemsysteem; daarna steekt hij het stembiljet in de stembus;
– om de betrouwbaarheid te verhogen werd voorzien dat de kiezer, na het uitbrengen van zijn stem, kan verifiëren of de barcode op zijn afgedrukte stembiljet dezelfde namen op het scherm van de stemcomputer laat verschijnen als diegene die in tekstuele vorm op zijn stembiljet staan;

– de stemgegevens van het stembureau worden opgeslagen op twee identieke gegevensdragers, die na afloop van de stemming naar het gemeentelijk hoofdbureau (of het stadsdistrictshoofdbureau) worden gebracht;
– dit hoofdbureau laadt de stemgegevens van deze gegevensdragers op in het stemsysteem dat de gegevens verwerkt en de vereiste processen-verbaal genereert.

5. Adviezen

De Raad van State bracht op 13 maart 2012 advies nr. 51.071/3 uit over het voorontwerp van Digitaal Kiesdecreet. Op de meeste opmerkingen van de Raad van State werd ingegaan bij de opmaak van het voorliggende ontwerp van decreet. Waar dat niet het geval is, wordt dit gemotiveerd in de artikelsgewijze commentaar.

De Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken (VLABEST) bracht op 28 februari 2012 advies uit over het voorontwerp van Digitaal Kiesdecreet. Dat advies geeft geen aanleiding tot wijzigingen aan het ontwerp.

VLABEST toont zich in zijn advies voorstander van digitaal stemmen en van de keuze voor een 'aanbouwdecreet' voor de digitale stemming. Hij geeft geen opmerkingen over de tekst van het voorontwerp van decreet, maar wijst wel op enkele aspecten die bij de invoering van het nieuwe digitaal stemsysteem van belang zijn, vooral bij de besturen die voor het eerst digitaal zullen stemmen:
– het is voor deze besturen nog onduidelijkheid hoe hoog de kosten zullen zijn ten gevolge van de noodzaak van nieuwe stemhokjes, de bewaring van het materiaal, het onderhoud en de herstelling van het materiaal;
– de timing lijkt erg krap te worden: de stemapparatuur moet nog geleverd en getest worden, personeel moet worden opgeleid.

Deze onzekerheden kunnen sommige besturen aanzetten tot terughoudendheid om in te stappen met het nieuwe stemsysteem. Vlabest begrijpt dat de krappe timing niet de schuld is van de Vlaamse Regering, maar vraagt begrip voor de argumenten van de nieuw in te stappen gemeenten.

VLABEST vraagt dan ook dat de Vlaamse overheid voldoende ondersteuning en begeleiding zou voorzien voor deze gemeenten, en dat met een goede communicatie een aantal onzekerheden en bekommernissen zouden weggewerkt worden.

De Vlaamse Regering wil maximaal tegemoet komen aan deze bekommernissen.

II. COMMENTAAR BIJ DE ARTIKELEN

Hoofdstuk 1. Inleidende bepalingen

Artikel 1

Overeenkomstig artikel 19, §1, tweede lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming van de instellingen (hierna BWHI genoemd) moet een ontwerp van decreet vermelden of er een gewest- of gemeenschapsaangelegenheid wordt geregeld. Het huidige ontwerp betreft een gewestaangelegenheid waarbij het Vlaamse Gewest bevoegd is op grond van artikel 6, §1, VIII, van de BWHI.

Artikel 2

In dit artikel wordt een definitie gegeven van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet.

Artikel 3

In dit artikel wordt het toepassingsgebied van het ontwerp van decreet omschreven. Dit ontwerp van decreet regelt in hoofdzaak de organisatie van de verkiezingen van de gemeentelijke organen, de stadsdistrictsorganen en de provinciale organen in de gemeenten en stadsdistricten waar gebruik wordt gemaakt van een digitaal stemsysteem. Enkele artikelen zijn van toepassing op de organisatie van deze verkiezingen in het gehele Vlaamse Gewest, waar het de regeling betreft van het kandidatenbeheer, het resultatenbeheer, en het opmaken van de processen-verbaal door de hoofdbureaus, de toegang tot het Rijksregister en van het recht om het identificatienummer van het Rijksregister te gebruiken, voor de hoofdbureaus en voor het Agentschap voor Binnenlands Bestuur.

Artikel 4

Paragraaf 1 van dit artikel verbiedt dat een gemeente of stadsdistrict een ander stemsysteem zou gebruiken dan datgene dat wordt vastgesteld door de Vlaamse Regering. Andere digitale stemsystemen toelaten zou voor de kiezer bijzonder verwarrend overkomen en zou leiden tot enorme complicaties rond beveiliging, communicatie en dergelijke. Ook de ondersteuning van andere stemsystemen zou voor de Vlaamse Overheid een onbegonnen opdracht zijn. Daarom wordt de keuze gemaakt om geen ander digitaal stemsysteem te gebruiken dan datgene dat door de Vlaamse Regering vastgesteld en ondersteund wordt.

De paragraaf bepaalt ook dat de Vlaamse Regering de gemeenten aanduidt die van het aangeboden digitaal stemsysteem gebruik kunnen maken.

Paragraaf 2 van dit artikel bepaalt dat de Vlaamse Regering de software ter beschikking stelt die de hoofdbureaus en de stembureaus zullen gebruiken bij de voorbereiding van de verkiezingen en op de verkiezingsdag zelf.

Paragraaf 3 van dit artikel bepaalt dat de Vlaamse Regering na de verkiezingen de broncode van de stemsoftware zal bekendmaken. Dit gebeurt teneinde de transparantie van het digitaal stemsysteem te verhogen. De bekendmaking zal gebeuren door publicatie op de website van het Agentschap voor Binnenlands Bestuur.

Artikel 5

Dit artikel bepaalt de verkorte benaming van het decreet.

Hoofdstuk 2. Voor de verkiezingsdag

Artikel 6

Dit artikel regelt de verdeling van de kiezers over de stemafdelingen. De stemafdelingen mogen bij digitale stemming meer kiezers bevatten dan de stemafdelingen bij manuele stemming omdat de kiezers gedurende een langere periode tot de stemming worden toegelaten.

Artikel 7

Het gebruik van het nieuw digitaal stemsysteem kan ertoe leiden dat meer bijstand en toezicht nodig is in de stembureaus. Daarom wordt het aantal bijzitters tot 5 verhoogd in stembureaus waar digitaal wordt gestemd.

Artikel 8

Dit artikel bepaalt welk lokaal bestuursniveau de apparatuur (pc's, printers enzovoort) ter beschikking zal stellen van de verschillende hoofdbureaus. Deze apparatuur zal gebruikt worden voor het kandidatenbeheer en het resultatenbeheer. Met kandidatenbeheer wordt het indienen en verwerken van de kandidatenlijsten en van de lijstenverbinding bedoeld; met het resultatenbeheer wordt het verwerken, goedkeuren, doorsturen en bekendmaken van de stemresultaten bedoeld.

Artikel 9

Dit artikel beschrijft de verrichtingen die de voorzitters van de hoofdbureaus moeten uitvoeren zodra de kandidatenlijsten definitief zijn afgesloten, en na de ontvangst van de gegevensdragers met de software en de kandidatenlijsten, bedoeld voor de stemcomputers.

De Vlaamse Regering zorgt ervoor dat de kandidatenlijsten die de voorzitters van de hoofdbureaus aan haar bezorgen, op deze gegevensdragers worden geplaatst.

Het Agentschap voor Binnenlands Bestuur plaatst de software voor het opstarten van de laptop van de voorzitter en de stemcomputers in de stembureaus, samen met de lijsten en de kandidaten van alle kieskringen op een usb-stick (de gegevensdrager). Die usb-stick wordt dan gekopieerd, zodat elke stembureau er twee krijgt (de tweede is een back-up). De gegevens op de usb-stick zijn geëncrypteerd. De sticks worden in een verzegelde enveloppe bezorgd aan de voorzitter van het stembureau.

In een aparte verzegelde enveloppe worden de 'veiligheidselementen' aan elke voorzitter van een stembureau bezorgd. Dat zijn een login en een paswoord. Die login en paswoord zijn nodig om met de usb-stick de laptop van de voorzitter en de stemcomputers op te starten. De login en paswoord maken enerzijds de usb-stick toegankelijk (decryptie) en bepalen anderzijds de kieskring met de juiste lijsten en kandidaten.

Artikel 10

Dit artikel geeft de algemene omschrijving van het digitaal stemsysteem en van de specifieke bepalingen voor de inrichting van het stemlokaal waar digitaal gestemd wordt.

De Vlaamse Regering bepaalt de regels volgens dewelke het scherm wordt opgebouwd bij het weergeven van de kandidaten van een kandidatenlijst: in hoeveel kolommen worden de kandidaten verdeeld en hoeveel kandidaten staan in elke kolom.

Aangezien de stemverrichtingen door het gebruik van een digitaal stemsysteem vlotter verlopen, wordt het maximumaantal kiezers per stemhokje verhoogd tot 180.

Artikel 11

Dit artikel bepaalt dat de gemeente op eigen kosten instaat voor onderhoud, bewaring, herstelling of vervanging van alle apparatuur die beschadigd of buiten gebruik is, en dat de Vlaamse overheid de kosten draagt voor de technische bijstand op de verkiezingsdag zelf.

Artikel 12

Dit artikel voorziet de aanwijzing van een college van deskundigen, aangesteld door het Vlaams Parlement, dat moet toezien op het geheel van activiteiten en materiaal dat betrekking heeft op de digitale processen bij de voorbereiding van de verkiezingen, tijdens de stemming zelf en bij de verrichtingen na de stemming. Om de continuïteit te garanderen, bestaat dit uit effectieve en plaatsvervangende deskundigen.

Hoofdstuk 3. Op de verkiezingsdag

Afdeling 1. Voor en tijdens de stemming

Artikel 13

Het uur van installatie van het stembureau wordt bepaald op uiterlijk 7 uur om het bureau toe te laten zich te organiseren en om voldoende tijd te hebben om het digitaal stemsysteem op te starten.

Artikel 14

Dit artikel behoeft geen verdere toelichting.

Artikel 15

Aangezien de stemgegevens sneller verwerkt zullen zijn bij de digitale stemming dan bij de stemming op papier (waar een manuele telling nodig is), worden de kiezers twee uur langer toegelaten tot de stemming.

Artikel 16

In dit artikel wordt gedetailleerd het uitbrengen van de stem in het stemhokje beschreven. Deze bestaat uit volgende stappen:
– de kiezer ontvangt een chipkaart, die enkel dient om de stemprocedure op de stemcomputer op te starten;
– hij steekt de kaart in de stemcomputer;
– voor elke verkiezing waarvoor hij opgeroepen is, brengt hij op het aanraakscherm van de stemcomputer zijn stem uit en bevestigt hij zijn keuze.

Artikel 17

Dit artikel beschrijft de opeenvolgende handelingen die de kiezer moet stellen om zijn stem in het stemsysteem in te voeren:
– wanneer hij alle vereiste stemmen voor de verkiezingen van die dag heeft uitgebracht, drukt de stemcomputer een stembiljet af en kan de kiezer nalezen welke kandidaten hij op het scherm heeft aangeduid;
– hij vouwt zijn stembiljet dicht zodat de afdruk verborgen wordt, hij neemt de chipkaart terug en verlaat het stemhokje;
– eventueel gaat hij na of de barcode op zijn stembiljet dezelfde namen weergeeft als diegene die in tekst op zijn stembiljet zijn afgedrukt; deze handeling wordt verduidelijkt in artikel 18;
– hij geeft zijn chipkaart terug aan de voorzitter, scant de barcode op het stembiljet en steekt dit vervolgens in de stembus.

Het artikel vermeldt ook in welke gevallen het stembiljet wordt geannuleerd en de kiezer een nieuwe chipkaart krijgt waarmee hij de stemprocedure opnieuw kan opstarten.

De Raad van State bracht op 13 maart 2012 advies nr. 51.071/3 uit over het voorontwerp van Digitaal Kiesdecreet.

Op de opmerking nr. 11 van de Raad van State over artikel 17, §1, van het ontwerp van decreet kon niet worden ingegaan. De Raad van State stelt: "De vraag rijst of met deze procedure het geheim van de stemming wel voldoende wordt gewaarborgd. Enerzijds is het niet uitgesloten dat de kiezer, die weet dat hij de barcode nog moet inscannen, zijn stembiljet niet of niet afdoende zal vouwen bij het verlaten van het stemhokje. Anderzijds – en vooral – lijkt het in strijd met het geheim van de stemming te zijn dat de kiezer zijn stembiljet moet openvouwen en zichtbaar maken in het stemlokaal, buiten het stemhokje. Brede afschermingsplaatjes voor de scanner verhinderen misschien wel dat de tekst van het stembriefje gelezen wordt bij het scannen zelf, maar de verplichting tot het openvouwen van het biljet door de kiezer, met wachtenden achter hem, brengt het risico met zich mee dat het geheime karakter van de stemming wordt geschonden. Een meer in overeenstemming met het geheim van de stemming zijnde procedure kan erin bestaan dat in elk stemhokje een handscanner aanwezig is waarmee de kiezer de barcode op zijn stembiljet kan scannen en zo zijn uitgebrachte stem kan visualiseren.".

Om de hiernavolgende reden kan niet worden ingegaan op het advies van de Raad van State.

De handscanner die zich in een stemhokje bevindt, heeft enkel tot doel om voor de kiezer die dat wenst een bijkomende visualisatie ter controle mogelijk te maken van de stem die hij heeft uitgebracht. Dat gebeurt door de barcode met de handscanner in te scannen. Het computerscherm genereert dan opnieuw de uitgebrachte stem.

De handscanner is niet aangesloten op de stembus, die de uitgebrachte stemmen registreert. Ook de stemcomputers zijn niet aangesloten op deze apparatuur die zorgt voor de registratie van de stemmen. Deze scheiding maakt deel uit van de waarborgen inzake een maximale integriteit van de stemverrichtingen.

Het scannen van de stemmen zelf gebeurt aan de stembus. Met het oog op het bewaren van het stemgeheim, is de scanner voorzien van brede afschermingsplaatjes, zodat het stembiljet onttrokken is aan het zicht van andere personen. Vooraleer de kiezer daarna het ingescande stembiljet in de stembus deponeert, vouwt hij het stembiljet opnieuw dicht. Dit alles zal terdege worden beschreven in de procedures. Het risico dat de wachtende kiezer zijn stembiljet niet voldoende dichtvouwt, zal daarenboven bijkomend beheerst worden door de organisatie van het stembureau. Mede om die reden bepaalt artikel 7 dat een extra bijzitter wordt toegevoegd in vergelijking met de stembureaus waar men op papier stemt.

Artikel 18

Zoals in artikel 10 is bepaald, is in elk stemlokaal één stemhokje uitgerust met een stemcomputer met een handscanner. Elke kiezer kan zich, na het uitbrengen van zijn stem, naar dit stemhokje begeven (indien hij er zijn stem al niet heeft uitgebracht) en er op het scherm van de stemcomputer de inhoud van de barcode op zijn stembiljet weergeven met behulp van de handscanner. Op die manier kan hij zich verzekeren dat de afgedrukte barcode dezelfde namen op het scherm doet verschijnen als diegene die op zijn stembiljet in tekst zijn afgedrukt. Hij kan zijn uitgebrachte stem niet meer wijzigen bij de weergave.

Artikel 19

Dit artikel legt de nadruk op het onderscheid dat bestaat tussen de digitale stem en het afgedrukte stembiljet. Het eerste lid bepaalt dat enkel de digitale stemmen die gegenereerd worden door het scannen van het stembiljet, geldige stemmen zijn. Dit impliceert dat bij een eventuele hertelling de stembiljetten opnieuw worden gescand.

Het tweede lid preciseert dat de stembiljetten waarop bijvoorbeeld markeringen aangebracht werden of die beschadigd werden, niet geweerd worden bij een eventuele hertelling, zolang de barcode en de tekst kunnen gelezen worden en zolang kan geverifieerd worden dat beide afgedrukte vormen van de stem met elkaar overeenstemmen. Indien dit niet meer mogelijk is, kan de voorzitter beslissen deze stembiljetten te weren bij een hertelling.

Artikel 20

Dit artikel voorziet in de mogelijkheid dat mensen die zich niet voldoende vertrouwd voelen met het digitaal stemsysteem, zich laten bijstaan door een lid van het stembureau. Dit artikel heeft geen betrekking op kiezers die wegens lichamelijke beperkingen niet in staat zijn om zich alleen naar het stemhokje te begeven of om zelf zijn stem uit te brengen. Voor deze categorie van kiezers blijft artikel 138, §2, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet onverkort van toepassing.

Afdeling 2. Na de stemming

Artikel 21

Dit artikel beschrijft de eerste handelingen die de voorzitter van het stembureau moet stellen na afloop van de stemverrichtingen.

Artikel 22

Dit artikel bepaalt waar en op welke wijze de stemgegevens worden opgeslagen. De stemgegevens van een individueel stembureau mogen niet bekendgemaakt worden omwille van de bewaring van het stemgeheim.

Artikel 23

Dit artikel bepaalt de bestemming van de diverse stukken van het stembureau na de afsluiting van de stemming. Wat betreft de stukken vermeld in artikelen 146 en 147 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet, blijven deze artikelen onverminderd van toepassing.

Met de opmerking nr. 14 stelt de Raad van State de vraag waarom in artikel 23 van het ontwerp van decreet specifiek een opsomming wordt gegeven van de stukken die de voorzitter van het stembureau aan de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau, of in voorkomend geval, van het stadsdistrictshoofdbureau, moet bezorgen, terwijl het zou volstaan om hiervoor te verwijzen naar de stukken bedoeld in artikel 145, eerste lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

De reden waarom dit zo in het ontwerp van decreet is opgenomen, ligt vooral bij de duidelijkheid en de leesbaarheid van de tekst. Het gaat hierbij enkel om de stukken bedoeld in artikel 145, eerste lid, 3° tot en met 6°. Bovendien wordt in artikel 23, §1, van het ontwerp van de decreet een afwijking van het artikel 145 bepaald, waardoor een verwijzing naar dit artikel 145 verder in de tekst verwarrend zou werken. Een gewone opsomming van deze stukken is daarom de beste oplossing om een duidelijke en leesbare tekst te verkrijgen.

Artikel 24

Dit artikel beschrijft de handelingen die de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau (of van het stadsdistrictshoofdbureau) moet stellen om de stemgegevens van de stembureaus op te laden in het systeem voor het verwerken en aggregeren van de stemmen.

Artikel 25

Dit artikel geeft nadere details over het afdrukken van de processen-verbaal door de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, van het stadsdistrictshoofdbureau.

Artikel 26

Dit artikel preciseert dat de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, het stadsdistrictshoofdbureau, alle stukken die hij van de stembureaus ontving, aan de provinciegouverneur moet bezorgen, samen met de processen-verbaal van deze hoofdbureaus, en in het geval van de gemeentelijke hoofdbureaus, ook de eventuele processen-verbaal ontvangen van de stadsdistrictshoofdbureaus.

Aangezien de gegevensdragers belangrijke onderdelen zijn van de stemapparatuur die in geen geval mogen verloren gaan, moeten deze tegen ontvangstbewijs worden bezorgd.

Met de opmerking nr. 15 beveelt de Raad van State aan dat het ontwerp van decreet zou worden aangevuld met een regeling om de gegevensdragers, vermeld in artikel 22 van het ontwerp van decreet, te wissen. Op deze aanbeveling wordt niet ingegaan omwille van volgende redenen.

Alle bestanden op de gegevensdragers zijn versleuteld volgens de S/MIME standaard; deze maakt gebruik van asymmetrische cryptografie. Dat wil zeggen dat de informatie niet kan ontsloten worden met de publieke sleutel waarmee de gegevens versleuteld zijn, maar enkel met de private sleutel die aanwezig is in het computersysteem van het hoofdbureau waarvoor de usb-stick bestemd is. De mensen in het hoofdbureau hebben geen directe toegang tot die sleutel. De private sleutels worden alleen op aanvraag aan het college van deskundigen van het Vlaams Parlement bekend gemaakt. De sleutels worden niet gepubliceerd met de broncode van de stemsoftware.

Het is bijgevolg bijzonder moeilijk, zo niet onmogelijk, om een usb-stick te ontcijferen, zonder toegang te hebben tot het computersysteem van het hoofdbureau op de dag van de verkiezingen, de login en het paswoord van de voorzitter van dat hoofdbureau. De usb-sticks worden hergebruikt bij de volgende verkiezingen en altijd geformatteerd, dus gewist, vóór er nieuwe gegevens op geplaatst worden. Het wissen van de meer dan 7000 usb-sticks na de verkiezingen zou bijgevolg een bijzonder tijdrovende en zinloze handeling zijn.

Hoofdstuk 4. Algemene bepalingen

Artikel 27

De toegang tot het Rijksregister van natuurlijke personen is nodig om de woonplaats, het geslacht en de leeftijd van de kandidaten te controleren.

Het gebruik van het identificatienummer van het Rijksregister is noodzakelijk om de opzoeking te vergemakkelijken, om verwarring tussen personen met dezelfde naam en voornaam uit te sluiten en om de controle op dubbele kandidaatstelling voor de provincieraadsverkiezingen mogelijk te maken.

Het Agentschap Binnenlands Bestuur zal met de ondersteuner voor de ontwikkeling van de verkiezingssoftware de nodige afspraken maken om de veiligheid en het vertrouwelijk karakter van de gegevens van het Rijksregister te bewaren bij het gebruik ervan.

Hoofdstuk 5. Slotbepalingen

Artikel 28

Dit artikel vermeldt welke bepalingen van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet niet van toepassing zijn wanneer het digitaal stemsysteem wordt gebruikt. Het gaat daarbij meer bepaald over het aantal telbureaus, de toewijzing van stembureaus aan telbureaus, de samenstelling van de telbureaus, de telling van de stemmen door de telbureaus enzovoort.

Artikel 29

Dit artikel heft de wet van 11 april 1994, waarin de vroegere wijze van digitaal stemmen werd geregeld, op voor de lokale en provinciale verkiezingen in het Vlaamse Gewest.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Kris PEETERS

De Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur,
Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand,

Geert BOURGEOIS

VOORONTWERP VAN DECREET

Vlaamse Regering

Voorontwerp van decreet houdende de organisatie van de digitale stemming bij de lokale en provinciale verkiezingen

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Hoofdstuk 1. Inleidende bepalingen

Artikel 1. Dit decreet regelt een gewest- en gemeenschapsaangelegenheid.

Art. 2. In dit decreet wordt verstaan onder Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet: het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

Art. 3. Dit decreet is van toepassing op de organisatie van de verkiezingen, vermeld in artikel 3 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet, in de gemeenten en stadsdistricten waar gestemd wordt met gebruik van een digitaal stemsysteem, met uitzondering van artikel 4, §2, artikel 8, 9, §1, artikel 25 en 27, die van toepassing zijn op de organisatie van de verkiezingen in het hele Vlaams Gewest.

Art. 4. §1. Het is niet toegelaten bij de lokale en provinciale verkiezingen een ander digitaal stemsysteem te gebruiken dan het digitale stemsysteem dat vastgesteld is door de Vlaamse Regering.

De Vlaamse Regering wijst de gemeenten aan die van het digitale stemsysteem, vermeld in het eerste lid, kunnen gebruikmaken bij de organisatie van de verkiezing van de organen, vermeld in artikel 3 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet.

§2. De Vlaamse Regering stelt de software ter beschikking van de stembureaus die gebruikmaken van het digitale stemsysteem, de gemeentelijke hoofdbureaus, de stadsdistrictshoofdbureaus, de provinciedistrictshoofdbureaus en de provinciale hoofdbureaus.

De Vlaamse Regering bevestigt dat de digitale systemen en processen voor het kandidatenbeheer, voor het verwerken van de stemmen en voor de zetelberekening de integriteit van de gegevens en het geheim van de stemming waarborgen. Ze wint daarvoor het advies in van het orgaan dat ze erkend heeft.

Art. 5. Dit decreet wordt aangehaald als: het Digitaal Kiesdecreet van […].

Hoofdstuk 2. Voor de verkiezingsdag

Art. 6. De kiezers vormen één stemafdeling als er niet meer dan 900 kiezers zijn. Als er meer kiezers zijn, worden ze door het college van burgemeester en schepenen ingedeeld in stemafdelingen van ten minste 150 en ten hoogste 900 kiezers. De Vlaamse Regering kan beslissen daarvan af te wijken.

Art. 7. In afwijking van artikel 48 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet bestaan de stembureaus uit de voorzitter, vijf bijzitters, vijf plaatsvervangende bijzitters en een secretaris. De Vlaamse Regering kan beslissen daarvan af te wijken.

Art. 8. Het gemeentebestuur en het stadsdistrictsbestuur voorzien respectievelijk de gemeentelijke hoofdbureaus en de stadsdistrictshoofdbureaus van de apparatuur voor het kandidatenbeheer en het resultatenbeheer. Het provinciebestuur voorziet de provinciedistrictshoofdbureaus en de provinciale hoofdbureaus van die apparatuur. De Vlaamse Regering stelt de software daarvoor ter beschikking.

Art. 9. §1. Met behoud van de toepassing van artikel 98 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet en zodra de kandidatenlijsten definitief zijn afgesloten of, in geval van beroep, zodra de hoofdbureaus hebben kennisgenomen van de beslissing van het hof van beroep, sturen de voorzitters van het gemeentelijk hoofdbureau, het stadsdistrictshoofdbureau en het provinciedistrictshoofdbureau die lijsten en het nummer dat eraan toegekend is, naar de Vlaamse Regering.

De gegevens, vermeld in het eerste lid, worden op digitale wijze en ondertekend verstuurd met de verkiezingssoftware, vermeld in artikel 4, §2.

§2. De Vlaamse Regering legt de afdrukken waarop de volgnummers en de lijstnamen van de voorgedragen lijsten voorkomen, en de afdrukken waarop de namen van de kandidaten voorkomen, zoals ze op het beeldscherm van de stemcomputers zullen verschijnen, ter goedkeuring voor aan de voorzitters van de hoofdbureaus, vermeld in paragraaf 1. Elke voorzitter brengt, indien nodig, de verbeteringen aan op de documenten, valideert de documenten door ze te ondertekenen en stuurt de gevalideerde documenten terug naar de Vlaamse Regering.

§3. De Vlaamse Regering zorgt ervoor dat, uiterlijk de derde dag vóór de dag van de verkiezingen, de gegevensdragers met de software en met de kandidatenlijsten in

verzegelde enveloppe, tegen ontvangstbewijs, overhandigd worden aan de voorzitters van de gemeentelijke hoofdbureaus of, in voorkomend geval, de stadsdistrictshoofdbureaus.

Per stembureau worden de nodige veiligheidselementen voor het gebruik van de gegevensdragers in een aparte verzegelde enveloppe, tegen ontvangstbewijs, overhandigd aan de voorzitters van de hoofdbureaus, vermeld in het eerste lid.

Op zijn vroegst de dag vóór de dag van de verkiezingen overhandigt de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, van het stadsdistrictshoofdbureau aan elke voorzitter van het stembureau, tegen ontvangstbewijs, de enveloppen, vermeld in het eerste en tweede lid, die voor hem bestemd zijn.

Art. 10. Het digitale stemsysteem omvat per stembureau:
1° in afwijking van artikel 124 van het Lokaal en P rovinciaal Kiesdecreet, één digitale stembus met een scanner;
2° een of meer stemcomputers met geïntegreerd aanra akscherm en geïntegreerde printer;
3° een computer voor de voorzitter met een schrijfe enheid voor chipkaarten en een printer;
4° een handscanner voor de visualisatie van de barc ode door de kiezer;
5° chipkaarten.

Elk stemhokje van het stemlokaal is uitgerust met een stemcomputer.
In elk stembureau is één stemhokje uitgerust met een stemcomputer met een handscanner.

De Vlaamse Regering bepaalt de regels volgens dewelke de kandidaten van een kandidatenlijst op het beeldscherm van de stemcomputer worden getoond.

In afwijking van artikel 123, §2, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet is er ten minste één stemhokje per honderdtachtig kiezers. De Vlaamse Regering kan beslissen daarvan af te wijken.

In elk stemlokaal worden alle kandidatenlijsten voor elk van de verkiezingen opgehangen op een daarvoor bestemd bord.

Met behoud van de toepassing van artikel 125 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet wordt een exemplaar van dit decreet in het stemlokaal ter inzage gelegd.

Art. 11. §1. Het gemeentebestuur zorgt voor het onderhoud en de bewaring van de apparatuur. Het beheert die goederen als een goede huisvader. Het laat alle apparatuur die buiten gebruik is, zo spoedig mogelijk herstellen of vervangen.
De kosten daarvan zijn ten laste van de gemeente. De gemeente sluit daarvoor een onderhoudscontract.

De kosten voor technische bijstand op de dag van de lokale en provinciale verkiezingen zijn ten laste van de Vlaamse overheid.

§2. De verkiezingssoftware, de veiligheidselementen en de gegevensdragers worden voor de lokale en provinciale verkiezingen kosteloos verstrekt door de Vlaamse overheid.

§3. De gemeenten mogen de stemapparatuur die eigendom is van de Vlaamse overheid, kosteloos gebruiken voor verkiezingen georganiseerd door de federale overheid.

Art. 12. §1. Het Vlaams Parlement kan een college van deskundigen aanwijzen dat bestaat uit ten minste twee effectieve en twee plaatsvervangende deskundigen.

§2. Tijdens de verkiezingen zien de deskundigen toe op het gebruik, de goede werking en de integriteit van de digitale processen in verband met de kandidaten, de stemming en de zetelverdeling, alsook op de procedures voor de aanmaak, de verspreiding en het gebruik van de apparatuur, de software en de digitale gegevensdragers. De deskundigen ontvangen van de Vlaamse Regering het materiaal, alsook alle gegevens, inlichtingen en informatie die nodig zijn om die opdracht uit te voeren.

Ze verrichten de controle vóór de verkiezingsdag, op de verkiezingsdag zelf en na de verkiezingsdag tot de indiening van het verslag, vermeld in paragraaf 3.

§3. Uiterlijk tien dagen na de dag van de verkiezingen bezorgen ze een verslag aan de Vlaamse Regering en aan het Vlaams Parlement. Hun verslag kan aanbevelingen bevatten in verband met de apparatuur en de software die zijn gebruikt en de procedures die zijn toegepast.

§4. De deskundigen zijn tot geheimhouding verplicht. Elke schending van de geheimhoudingsplicht wordt bestraft overeenkomstig artikel 458 van het Strafwetboek.

Hoofdstuk 3. Op de verkiezingsdag

Afdeling 1. Voor en tijdens de stemming

Art. 13. In afwijking van artikel 126, eerste lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet installeert de voorzitter het stembureau uiterlijk om zeven uur.

Art. 14. In aanwezigheid van de leden van het stembureau gaat de voorzitter vóór de opening van het stembureau na of de teller van de uitgebrachte stemmen op nul staat en of de stembus leeg is, en hij verzegelt de stembus.

Art. 15. In afwijking van artikel 134, eerste lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet worden de kiezers tot de stemming toegelaten van acht tot vijftien uur.

Art. 16. §1. In afwijking van art 138, §1, eerste lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet ontvangt de kiezer van de voorzitter van het stembureau of van een aangewezen bijzitter een chipkaart die de voorzitter of de bijzitter vooraf geïnitieerd heeft en die toelaat eenmaal te stemmen per verkiezing waarvoor de kiezer opgeroepen is.

§2. Om zijn stem uit te brengen, steekt de kiezer eerst de chipkaart in de stemcomputer.

Als verschillende verkiezingen tegelijk plaatsvinden, verschijnen ze in de volgende volgorde op de stemcomputer:
1. de verkiezing van de gemeenteraad;
2. in voorkomend geval: de verkiezing van de stadsdistrictsraad of de raad voor maatschappelijk welzijn;
3. de verkiezing van de provincieraad.

Als de kiezer, krachtens de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966, de taal van de stemverrichtingen kan kiezen, wordt hij eerst verzocht die keuze te maken. Die keuze is, na bevestiging ervan, definitief voor alle stemverrichtingen.

§3. Voor elke verkiezing verschijnen het volgnummer en de lijstnaam van alle kandidatenlijsten op het scherm.

De kiezer wijst op het aanraakscherm de lijst van zijn keuze aan of stemt blanco.

Nadat de kiezer een lijst heeft aangeduid, verschijnen voor die lijst het volgnummer, de naam en één voornaam of de roepnaam van de kandidaten op het beeldscherm.

De kiezer brengt zijn stem uit door het aanraakscherm aan te raken:
1° op het stemvak boven aan de lijst als hij zich k an verenigen met de volgorde van de voordracht van de kandidaten;
2° op het stemvak met de naam van een of meer kandi daten van dezelfde lijst, of op het stemvak boven aan de lijst in combinatie met het stemvak van een of meer kandidaten binnen dezelfde lijst als hij de volgorde waarin de kandidaten op die lijst voorkomen, wil wijzigen.

§4. Nadat de kiezer zijn stem heeft uitgebracht overeenkomstig paragraaf 3, wordt hij verzocht die te bevestigen. Zolang de stem niet is bevestigd, kan de kiezer de stemverrichting voor de verkiezing herbeginnen.

§5. In voorkomend geval wordt de kiezer vervolgens, door middel van een instructie die op het beeldscherm verschijnt, verzocht volgens dezelfde procedure te stemmen voor de volgende verkiezing.

Art. 17. §1. Als de kiezer voor alle verkiezingen waarvoor hij opgeroepen is, zijn stem heeft uitgebracht, drukt de stemcomputer een papieren stembiljet af waarop de uitgebrachte stem (of de uitgebrachte stemmen) in tekst en in een tweedimensionale barcode is afgedrukt. De kiezer scheurt het stembiljet los van de stemcomputer en verwijdert de chipkaart. De kiezer kan zijn stem op het stembiljet visueel verifiëren en vouwt het biljet in twee gelijke delen met de bedrukte zijde naar binnen. Noch op de stemcomputer noch op de chipkaart worden gegevens over de stem bewaard. De

kiezer heeft bovendien de mogelijkheid de inhoud van de barcode op het stembiljet te visualiseren volgens de procedure, vermeld in artikel 18.

In afwijking van artikel 138, §3, eerste en tweede lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet overhandigt de kiezer de chipkaart aan de voorzitter van het stembureau of aan de door hem aangewezen bijzitter, scant de barcode van het stembiljet en steekt het stembiljet in de stembus.

§2. In afwijking van artikel 139 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet wordt het stembiljet geannuleerd:
1° als de kiezer zijn stembiljet zo vouwt dat de st em die hij heeft uitgebracht, bekendgemaakt wordt;
2° als de kiezer onvrijwillig het stembiljet heeft beschadigd;
3° als de visualisatie, vermeld in artikel 18, onmo gelijk is;
4° op verzoek van de kiezer;
5° als de barcode niet gelezen kan worden door de d igitale stembus.

In dat geval maakt de voorzitter het stembiljet onmiddellijk onbruikbaar en krijgt de kiezer een andere chipkaart waarmee hij opnieuw zijn stem kan uitbrengen overeenkomstig artikel 16.

Art. 18. Nadat de kiezer voor alle verkiezingen waarvoor hij opgeroepen is, heeft gestemd en het stembiljet is afgedrukt door de stemcomputer, heeft hij de mogelijkheid op de stemcomputer met de handscanner zijn uitgebrachte stem te visualiseren door de barcode te scannen.

Art. 19. Het scannen van het afgedrukte stembiljet door de digitale stembus genereert de stem van de kiezer in digitale vorm. Het afgedrukte stembiljet zelf is louter bestemd voor controle en auditdoeleinden.

Alleen bij een eventuele hertelling kan de voorzitter van het bevoegde hoofdbureau beslissen om stembiljetten waarvan de tekst van de stem onleesbaar is of waarvan de overeenstemming tussen de tekst en de barcode niet meer te verifiëren is, te weren. Het hoofdbureau maakt daarvan melding in het proces-verbaal.

Art. 20. De kiezer die moeilijkheden ondervindt bij het uitbrengen van zijn stem, kan zich laten bijstaan door de voorzitter of door een door de voorzitter aangewezen lid van het stembureau.

Als de voorzitter of een lid van het stembureau de werkelijkheid van die moeilijkheden betwist, doet het stembureau daarover uitspraak en wordt zijn gemotiveerde beslissing opgenomen in het proces-verbaal.

Afdeling 2. Na de stemming

Art. 21. In afwijking van artikel 142 en 144 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet schakelt de voorzitter van het stembureau na afloop van de stemming de stemcomputers uit, maakt het proces-verbaal op met behulp van de voorzitterscomputer, drukt het proces-verbaal af en sluit de toepassing af.

Het proces-verbaal bevat het aantal geregistreerde stemmen per verkiezing. Daarnaast worden in voorkomend geval ook de moeilijkheden en incidenten vermeld die zich tijdens de stemverrichtingen hebben voorgedaan.

Art. 22. De stemgegevens van het stembureau zijn altijd op twee originele, met de computer verbonden gegevensdragers opgeslagen in een versleutelde en onvervalsbare vorm. De gegevens worden op geen enkel ander medium in de voorzitterscomputer opgeslagen dan op die twee gegevensdragers.

De twee gegevensdragers worden samen in een enveloppe gestoken met als opschrift de datum van de verkiezing en de identificatie van het stembureau en de bestemmeling. Die enveloppe wordt verzegeld en op de achterkant ondertekend door de voorzitter en de leden van het stembureau. Als de getuigen erom vragen, mogen zij ook hun handtekening plaatsen.

De stemgegevens van een individueel stembureau mogen niet bekend gemaakt worden.

Art. 23. §1. De verzegelde stembussen worden onmiddellijk na de stemming geopend. In afwijking van artikel 145, eerste en tweede lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet worden de stembiljetten in de daarvoor bestemde enveloppe gestoken.

De overeenkomstig artikel 17, §2, geannuleerde stembiljetten enerzijds, en de stembiljetten met de stemmen, bij wijze van test uitgebracht door de voorzitter of de leden van het stembureau vóór de opening van het stembureau voor de kiezers anderzijds, worden in aparte verzegelde enveloppen gestoken.

De enveloppen, vermeld in het eerste en tweede lid, worden samen met het proces-verbaal, vermeld in artikel 21, en de gegevensdragers, vermeld in artikel 22, tegen ontvangstbewijs overhandigd aan de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, van het stadsdistrictshoofdbureau.

§2. De voorzitter van het stembureau bezorgt, tegen ontvangstbewijs, de volgende stukken aan de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, het stadsdistrictshoofdbureau:
1° de verzegelde enveloppe met de twee exemplaren van de aanstiplijsten;
2° de aanstellingsbrieven van de getuigen, vermeld in artikel 116 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet;
3° de volmachten en de bijbehorende attesten, vermeld in artikel 56, §2, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet;
4° de documenten die de voorzitter heeft ontvangen van de kiezers die niet op de aanstiplijsten stonden, maar die toch hebben gestemd overeenkomstig artikel 137, §3, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet.

Art. 24. Onmiddellijk na de ontvangst van de gegevensdragers, vermeld in artikel 22, laadt de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, van het stadsdistrictshoofdbureau de gegevens van die dragers op in het systeem voor het verwerken en aggregeren van de stemmen.

Als de registratie door middel van de originele gegevensdrager onmogelijk blijkt, herbegint de voorzitter van het hoofdbureau de registratieverrichting door middel van de kopie van die drager.

Als die verrichting ook onmogelijk blijkt, eist de voorzitter van het hoofdbureau van de betrokken gemeente of, in voorkomend geval, het stadsdistrict een digitaal stemsysteem op en scant het hoofdbureau alle stembiljetten van het stembureau opnieuw in.

Art. 25. Als de resultaten van alle stembureaus zijn geregistreerd, drukt de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau het proces-verbaal van de gemeenteraadsverkiezingen af en, in voorkomend geval, van de verkiezingen van de raad voor maatschappelijk welzijn, alsook het proces-verbaal van de algemene telling van de provincieraadsverkiezingen voor zijn gemeente. De leden van het hoofdbureau en de getuigen ondertekenen die processen-verbaal.

Als de resultaten van alle stembureaus zijn geregistreerd, drukt, in voorkomend geval, de voorzitter van het stadsdistrictshoofdbureau het proces-verbaal van de stadsdistrictsraadsverkiezingen af, alsook de processen-verbaal van de algemene telling van de gemeenteraadsverkiezingen en van de provincieraadsverkiezingen. De leden van het hoofdbureau en de getuigen ondertekenen die processen-verbaal.

Art. 26. §1. In afwijking van artikel 172 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet bezorgt de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau binnen drie dagen na de verkiezing aan de provinciegouverneur de volgende stukken:
1° de processen-verbaal van het gemeentelijk hoofdb ureau, vermeld in artikel 25, eerste lid, in voorkomend geval aangevuld met de processen-verbaal van de algemene telling van de gemeenteraadsverkiezingen, ontvangen van de voorzitter van de stadsdistrictshoofdbureaus overeenkomstig artikel 162, tweede lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet;
2° de stukken die hem bezorgd zijn overeenkomstig a rtikel 23.

De voorzitter bezorgt de gegevensdragers, vermeld in artikel 22, tegen ontvangstbewijs.

§2. In afwijking van artikel 175 en 176 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet bezorgt de voorzitter van het stadsdistrictshoofdbureau binnen drie dagen na de verkiezing aan de provinciegouverneur de volgende stukken:
1° de processen-verbaal van het stadsdistrictshoofd bureau, vermeld in artikel 25, tweede lid;
2° de stukken die hem bezorgd zijn overeenkomstig a rtikel 23.

De voorzitter bezorgt de gegevensdragers, vermeld in artikel 22, tegen ontvangstbewijs.

Hoofdstuk 4. Algemene bepalingen

Art. 27. Voor de uitvoering van hun opdrachten, omschreven in het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet, hebben de gemeentelijke hoofdbureaus, de stadsdistrictshoofdbureaus, de provinciedistrictshoofdbureaus en het Agentschap voor Binnenlands Bestuur:
1° toegang tot het Rijksregister van de natuurlijke personen, ingesteld door de wet van 8 augustus1983 tot regeling van een Rijksregister van natuurlijke personen;
2° het recht om het identificatienummer van het Rij ksregister te gebruiken.

Hoofdstuk 5. Slotbepalingen

Art. 28. De volgende artikelen van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet zijn niet van toepassing op verkiezingen waarbij een digitaal stemsysteem wordt gebruikt:
1° artikel 42, tweede, derde, vierde en vijfde lid;
2° artikel 43;
3° artikel 44, §1, tweede lid, 1° en 3°;
4° artikel 45, 46 en 47;
5° artikel 150 tot en met 160.

Brussel, ... (datum).

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Kris PEETERS

Vlaams minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand

Geert BOURGEOIS

ADVIES VAN DE VLAAMSE ADVIESRAAD VOOR BESTUURSZAKEN

vlabest

vlaamse adviesraad voor bestuurszaken

VOORONTWERP VAN DECREET HOUDENDE DE ORGANISATIE VAN DE DIGITALE STEMMING BIJ DE LOKALE EN PROVINCIALE VERKIEZINGEN

advies

28 februari 2012

2012/08

Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken, Boudewijnlaan 30 bus 41, 1000 Brussel
02/553.40.15, adviesraad@bz.vlaanderen.be
www.vlabest.be

0. INLEIDING

De Vlaamse Regering hechtte op vrijdag 10 februari 2012 haar principiële goedkeuring aan het voorontwerp van decreet houdende de organisatie van de digitale stemming bij de lokale en provinciale verkiezingen en besliste hierover het spoedadvies te vragen aan VLABEST.

Het voorontwerp legt de juridische basis om het gebruik van het nieuwe digitale stemsysteem mogelijk te maken bij de lokale en provinciale verkiezingen van 14 oktober 2012.

De belangrijkste wijziging ten opzichte van het huidige digitale stemsysteem ligt bij het feit dat de stem van de kiezer nu wordt afgedrukt op een stembiljet in de vorm van een barcode en in tekstuele vorm. Op die manier kan de kiezer nagaan of de stem in de vorm van de barcode overeenstemt met de stem in de tekstuele vorm. Het stemmen gebeurt door de barcode op het stembiljet te scannen. Het resultaat van de scanning wordt op een geheugendrager (bijvoorbeeld een USB-stick) bewaard en overgebracht naar het totalisatieniveau. Op het totalisatieniveau worden de stemmen van de stembureaus bij elkaar gevoegd zodat men een deelresultaat krijgt op lokaal niveau. Dit deelresultaat wordt dan verder overgebracht naar een centrale toepassing om een volledig resultaat te bekomen.
Er werd gekozen voor dit systeem van digitale stemming nadat een consortium van universiteiten diverse nieuwe mogelijkheden voor digitaal stemmen onderzocht en uiteindelijk het bovenstaand 'verbeterd papieren stemsysteem' heeft aanbevolen.

Voor de invoering van het nieuwe stemsysteem heeft de Vlaamse Regering nieuwe stemcomputers aangekocht voor 3.286 stembureaus. Deze zullen worden aangeboden aan alle gemeenten die in 2006 digitaal stemden en aan de 6 centrumsteden die dat nog niet deden (Gent, Brugge, Aalst, Kortrijk, Oostende en Roeselare). Als één of meerder van deze gemeenten de bruikleen zouden weigeren, dan worden de computers ter beschikking gesteld van andere geïnteresseerde gemeenten die nog niet digitaal stemden (in volgorde van hun inwoneraantal).

De Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken dankt de heren Jeroen Windey (adjunct-kabinetschef kabinet Bourgeois) en Guido Decoster (administrateur-generaal Agentschap voor Binnenlands Bestuur) voor de verhelderende toelichting bij het voorontwerp op de zitting van 21 februari 2012.

1. ADVIES

1.1. VLABEST voorstander van digitaal stemmen

De Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken is principieel voorstander van digitaal stemmen en van de manier waarop deze digitale stemming vorm krijgt in het voorontwerp.

De voordelen van het voorliggende systeem van digitale stemming worden aangehaald in de resolutie betreffende de invoering van een verbeterd elektronisch stemsysteem, zoals het werd goedgekeurd in De Kamer op 10 juli 2008:

- het gebruik van moderne technologieën in het verkiezingsproces;
- de stemopneming en de bekendmaking van de resultaten verloopt sneller en betrouwbaarder;
- een vermindering van het aantal bijzitters;
- een vermindering van de kosten;
- het vermijden van ongemakken met té grote stembiljetten die de keizer onmogelijk kan manipuleren.

VLABEST vindt dat moet worden gestreefd naar een veralgemeende digitale stemming. Daar was in het huidige politieke, budgettaire en communautaire klimaat geen consensus over mogelijk, en daarom beperkt de uitbreiding zich in Vlaanderen tot de 6 nieuwe centrumsteden, die in totaal meer dan 641.000 inwoners vertegenwoordigen. VLABEST drukt zijn appreciatie uit voor de volgehouden inspanningen van de Vlaamse Regering om alsnog een digitale stemming mogelijk te maken dit jaar en voor het vrijmaken van eigen middelen voor een (beperkte) uitbreiding ervan. VLABEST begrijpt dat wat voorligt het best haalbare is. De Raad kan enkel zijn hoop uitspreken dat snel een oplossing kan worden gevonden om zo spoedig mogelijk alle stemgerechtigden te laten stemmen via het digitale stemsysteem. Een belangrijke bekommernis is dat de kiezers in Vlaanderen nu worden geconfronteerd met twee verschillende stemprocedures, wat uiteraard zoveel als mogelijk moet worden vermeden om de absolute gelijkheid te garanderen (zo kan een kiezer die manueel moet stemmen een ongeldige stem uitbrengen, terwijl een kiezer die digitaal stemt dit niet kan).

Ten slotte is VLABEST ook voorstander van de keuze voor een 'aanbouwdecreet' voor de digitale stemming, eerder dan dit op te nemen in het kiesdecreet zelf. Dit garandeert een grotere duurzaamheid voor het kiesdecreet, dat dan niet telkens zal moeten wijzigen als er zich nieuwe evoluties aandienen voor het digitaal stemmen. VLABEST betreurt het feit dat dit decreet zo lang op zich heeft laten wachten, waardoor de timing vooral voor de besturen die nieuw instappen heel krap zal zijn (zie punt 1.2). Maar ook hier moet VLABEST dus erkennen dat dit het gevolg is van de lang aanslepende onderhandelingen op federaal niveau.

1.2. Nog veel vragen bij de verdere implementatie

Onderzoek van professor Delwit (ULB) wijst uit dat het vertrouwen in digitale stemming momenteel heel groot is (meer dan 89% van de tijdens deze studie ondervraagde personen spraken zo hun vertrouwen of totale vertrouwen uit in deze stemprocedure, terwijl minder dan 9% een negatief standpunt uitsprak).[1] Het vertrouwen van de kiezer in het stemsysteem is uiteraard cruciaal voor de geloofwaardigheid van het

[1] Cf. Resolutie betreffende de invoering van een verbeterd elektronisch stemsysteem, DOC 52 1278/001.

democratisch bestel en voor het vertrouwen in de politiek. Daar mogen dus geen risico's mee genomen worden. De implementatie van een gewijzigd kiessysteem is dus pas aanvaardbaar als dit op een waterdichte en betrouwbare manier kan gebeuren. Op dit moment zijn er op dat vlak nog wat vragen.

1.2.1. Kostprijs

VLABEST neemt akte van het feit dat de Inspectie van Financiën twijfels heeft over de mate waarin de voorziene budgettaire ruimte binnen de Vlaamse begroting voor software enerzijds en technische bijstand anderzijds voldoende zijn om de voorliggende engagementen te kunnen dekken.

Ook de kostprijs voor de besturen die nieuw moeten/kunnen instappen, is volgens VLABEST onvoldoende becijferd. Zo is het onduidelijk in welke van de 6 centrumsteden bijvoorbeeld nood zou zijn aan het aankopen van nieuwe stemhokjes voor de stemcomputers, en wat de kostprijs daarvoor kan zijn. Ook de eventuele kost voor het stand-by zetten van politiemensen (bescherming van het nieuwe materiaal in de lokalen) en ICT-mensen (voor pannes van het materiaal) op het weekend van de verkiezingen is volgens bepaalde besturen mogelijk een kost die in rekening moet worden gebracht. De meeste besturen geven bovendien hun inwoners in de weken voorafgaand aan de verkiezingen de mogelijkheid om de stemcomputer uit te proberen. Gezien er overal nieuwe computers zijn, is dit erg belangrijk. Maar daar hangt eveneens een prijskaartje aan vast.

Ten slotte kan worden verwezen naar artikel 8 van het voorontwerp, waarin wordt gesteld dat gemeente-, stadsdistricts- en provinciebestuur moeten voorzien in de apparatuur voor het kandidaten- en het resultatenbeheer. Ook hier moet VLABEST vaststellen dat er in het werkveld ongerustheid is over de omvang van deze verplichting.

1.2.2. Timing

Besturen die reeds lang digitaal stemmen, hebben veel interne expertise opgebouwd met dit systeem. Ze weten dus waaraan ze beginnen en de sprong naar het nieuwe systeem lijkt voor de meeste overbrugbaar. Bovendien is de bevolking reeds gewoon aan digitaal stemmen, en lijkt het moeilijk om opnieuw de inwoners te mobiliseren om de telbureaus te gaan bemannen. VLABEST maakt dus de inschatting dat de meeste gemeenten die vroeger reeds gekozen hadden om in te stappen in digitaal stemmen, ook het nieuwe systeem zullen verwelkomen.

De **moeilijkheid ligt bij de nieuw in te stappen besturen**. Voor hen lijkt het nu wel heel kort dag. Zij moeten de computers nog ontvangen en uittesten (vermoedelijk in volle zomerperiode), ze moeten het personeel opleiden en vertrouwd laten maken met het nieuwe systeem, ze moeten de voorzitters van de stembureaus opleiden, en ze moeten vooral de bevolking sensibiliseren en kennis laten maken met het digitaal stemmen. In Gent bijvoorbeeld gaat het om 1.144 stemcomputers voor 230 stembureaus op 86 locaties. Bovendien moet elke voorzitter van een stembureau een laptop ter beschikking krijgen met een scanner. Dat gaat dus om meer dan 1.400 machines, die op een heel korte periode moeten worden verwerkt.

De eerste signalen die VLABEST ontvangt uit het werkveld zijn daarom niet onbegrijpelijk eerder terughoudend, mede omdat een misstap meteen ook zal afstralen op het bestuur zelf (politiek en administratie). Besturen zijn niet tegen het digitaal stemmen, en zien er zeker de voordelen van in (geen oproepen meer voor telbureaus, geen kost meer voor het drukken van stembiljetten, uitstraling als moderne overheid, …). Maar er zijn volgens de verantwoordelijken veel vragen en onzekerheden.

VLABEST begrijpt dat de krappe timing niet de schuld is van de Vlaamse overheid, maar vraagt begrip voor de argumenten van de nieuw in te stappen gemeenten. Ze zijn het systeem niet ongenegen, maar vragen tijd en ondersteuning.

- Op dit moment is het echter niet duidelijk of de besturen die **tijd** zullen krijgen. Het lijkt erop dat als ze nu de boot missen, ze vermoedelijk tot aan de volgende hernieuwing van het ICT-materiaal zullen moeten wachten vooraleer ze opnieuw kunnen instappen (binnen 15 jaar). VLABEST vraagt daarom aan de Vlaamse Regering om:
  - Mogelijkheden te onderzoeken om besturen de kans te geven om ook aan na de verkiezingen van 14 oktober aan te sluiten (het contract met de leverancier van de stemcomputers laat nabestellingen toe);
  - Snel zekerheid te voorzien voor besturen die eventueel wel in aanmerking komen omdat er één of meerdere van de 6 nieuw in te stappen centrumsteden of van de andere 143 gemeenten waar nu al stemcomputers worden gebruikt de kelk aan zich zouden laten voorbij gaan (er zijn reeds veel besturen vragende partij). Wie komt dan in aanmerking? Tegen wanneer zullen de besturen zekerheid krijgen? En hoeveel tijd zullen de eventuele nieuwe gemeenten dan nog hebben?

- VLABEST erkent dat het proces van **ondersteuning en begeleiding** van de besturen, van de (voorzitters van) hoofd- en stembureaus en van het kiespubliek zelf geen plaats heeft in het decreet en dat het Agentschap voor Binnenlands Bestuur momenteel alles op alles zet om dit in goed banen te leiden (plaatsbezoeken, testmomenten, richtlijnen, opleidingen, onderrichtingen, website, nieuwsbrief, …). Toch wil VLABEST in dit kader nog eens het enorme belang ervan benadrukken. Bovendien is VLABEST ervan overtuigd dat een goede en herhaalde communicatie over mogelijke vragen, onzekerheden en bekommernissen naar alle betrokken besturen de hierboven geschetste ongerustheden al voor een deel kunnen wegnemen.

Namens de Vlaamse Adviesraad voor Bestuurszaken,

Prof. dr. Herman MATTHIJS
Voorzitter

Bram OPSOMER
Secretariaat

ADVIES VAN DE RAAD VAN STATE

KONINKRIJK BELGIË

ADVIES 51.017/3
VAN 13 MAART 2012

VAN DE AFDELING WETGEVING
VAN DE RAAD VAN STATE

DE RAAD VAN STATE, afdeling Wetgeving, derde kamer, op 29 februari 2012 door de Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand verzocht hem, binnen een termijn van dertig dagen, van advies te dienen over een voorontwerp van decreet 'houdende de organisatie van de digitale stemming bij de lokale en provinciale verkiezingen', heeft het volgende advies gegeven:

51.017/3

1. Met toepassing van artikel 84, § 3, eerste lid, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, heeft de afdeling Wetgeving zich toegespitst op het onderzoek van de bevoegdheid van de steller van de handeling, van de rechtsgrond,[1] alsmede van de vraag of aan de te vervullen vormvereisten is voldaan.

*

STREKKING EN RECHTSGROND VAN HET VOORONTWERP

2. Het om advies voorgelegde voorontwerp van decreet strekt ertoe, ter aanvulling van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011, in een regeling te voorzien voor de organisatie van de lokale en de provinciale verkiezingen in gemeenten en stadsdistricten waar men gebruik maakt van een digitaal stemsysteem.

In dat stemsysteem dient de kiezer zijn stem uit te brengen door middel van een computer met een aanraakscherm. De stem wordt afgedrukt op een stembiljet, onder de dubbele vorm van een barcode en een tekst. De kiezer kan verifiëren of de stem in barcode overeenstemt met de stem in tekstuele vorm. Het eigenlijke stemmen vindt plaats door het scannen van de barcode. Ook bij een eventuele hertelling is de barcode doorslaggevend.

ALGEMENE OPMERKINGEN

3. In zijn studie "BeVoting. Studie van de Elektronische Stemsystemen"[2] heeft het Studieconsortium in verband met het nemen van procedurele voorzorgsmaatregelen bij elektronische stemsystemen het volgende opgemerkt:

> "Teneinde de transparantie van het elektronische stemsysteem te verhogen, is het aanbevolen de broncode van de software die tijdens de verkiezingen gebruikt wordt, publiek te maken.[3] Dit is momenteel het geval in België. Deze vrijgave is echter beperkt aangezien het pas gebeurt na de verkiezingen en nadat het College van Experten de

[1] Aangezien het gaat om een voorontwerp van decreet, wordt onder "rechtsgrond" verstaan, de overeenstemming met hogere rechtsnormen

[2] BeVoting. Studie van de Elektronische Stemsystemen, Deel II van de "Studie geautomatiseerde Stemming Def. Vs 18122006", versie 1.02, 4 december 2007. De studie werd uitgevoerd door een Studieconsortium bestaande uit de volgende universiteiten: Katholieke Universiteit Leuven, Universiteit Antwerpen, Universiteit Gent, Université Catholique de Louvain, Université de Liège, Université Libre de Bruxelles en Vrije Universiteit Brussel.

[3] *Voetnoot 54 uit de geciteerde studie*: Raad van Europa, Aanbeveling Rec(2004) 11, "Explanatory Memorandum", 30 september 2004, pt.62.

51.017/3

gelegenheid gegeven is om te certifiëren dat de gepubliceerde broncode werkelijk overeenkomt met de software die tijdens de verkiezingen gebruikt is.[4]"

Het verdient aanbeveling om in het aan te nemen decreet een verplichting tot vrijgave van de broncode in te schrijven.[5]

4. De wet van 11 april 1994 'tot organisatie van de geautomatiseerde stemming', regelt de geautomatiseerde stemming bij de parlements-, provincieraads,-, gemeenteraads- en districtraadsverkiezingen, bij de rechtstreekse verkiezing van de raad voor maatschappelijk welzijn, en bij de verkiezingen van de gemeenschaps- en gewestparlementen en het Europees Parlement.

Nu de Vlaamse gewestelijke decreetgever een eigen decretale regeling beoogt in te voeren op basis van een nieuw digitaal systeem, kan de wet van 11 april 1994 voor wat betreft de lokale en provinciale verkiezingen in het Vlaamse Gewest worden opgeheven, waartoe een bepaling aan het ontwerp dient te worden toegevoegd.

BIJZONDERE OPMERKINGEN

Artikel 1

5.1. Luidens artikel 1 van het ontwerp regelt het aan te nemen decreet een gewest- en een gemeenschapsaangelegenheid.

Volgens de memorie van toelichting dient in artikel 1 ook gewag te worden gemaakt van een gemeenschapsaangelegenheid aangezien het aan te nemen decreet uitvoering zou geven aan de bevoegdheden van de Vlaamse Gemeenschap inzake het gebruik der talen bij verkiezingen[6], bevoegdheid die de Vlaamse Gemeenschap zou ontlenen aan artikel 4 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen.[7]

Op de vraag welke bepalingen precies een gemeenschapsaangelegenheid regelen, heeft de gemachtigde geantwoord dat het hierbij gaat om artikel 16, § 2, derde lid, van het

---

[4] *Voetnoot 55 uit de geciteerde studie*: Zie http://www.ecolo.be/index.php?class=home&page=interventions/docs/interparl&fiche=3134&numand=2161.

[5] Bijvoorbeeld in artikel 4, § 2, van het aan te nemen decreet.

[6] Memorie van toelichting, 1. Algemeen toelichting, I. Bevoegdheid van het Vlaamse Gewest en van de Vlaamse Gemeenschap.

[7] Memorie van toelichting, 2. commentaar bij artikel 1.

51.017/3

ontwerp, “waar de regeling wordt opgenomen over de taalkeuze die de kiezer op de stemcomputer kan maken in de faciliteitengemeenten en in Voeren”.

Met die zienswijze kan niet worden ingestemd.

5.2.1. Artikel 16, § 2, derde lid, van het ontwerp luidt:

> “Als de kiezer, krachtens de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966, de taal van de stemverrichtingen kan kiezen, wordt hij eerst verzocht die keuze te maken. Die keuze is, na bevestiging ervan, definitief voor alle stemverrichtingen.”

Een dergelijke bepaling, die nodig is bij geautomatiseerd of digitaal stemmen, is *mutatis mutandis* een herhaling van het bepaalde in artikel 7, § 2, tweede lid, van de wet van 11 april 1994.

5.2.2. Het regelen van het gebruik der talen bij de kiesverrichtingen valt onder het regelen van “het gebruik van de talen voor de bestuurszaken” als bedoeld bij artikel 129, § 1, 1°, van de Grondwet[8], waarvoor de Vlaamse Gemeenschap wat het Nederlandse taalgebied betreft bevoegd is, behalve voor de in artikel 129, § 2, van de Grondwet, bedoelde uitzonderingen.

Artikel 16, § 2, derde lid, van het ontwerp kan evenwel niet als een regeling inzake het gebruik der talen worden beschouwd, evenmin als dit het geval is met artikel 7 van de wet van 11 april 1994. Het gaat daarentegen om de regeling van een aspect van de praktische organisatie van de verkiezingen, precies om de kiesverrichtingen in overeenstemming met de taalwetgeving in bestuurszaken te laten verlopen. Het Vlaamse Gewest is hiervoor bevoegd op grond van artikel 6, § 1, VIII, 4°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980.[9]

Bijgevolg dient in artikel 1 enkel te worden bepaald dat het aan te nemen decreet een gewestaangelegenheid regelt.

Artikel 4

6. Luidens artikel 4, § 2, tweede lid, van het ontwerp bevestigt de Vlaamse Regering dat de digitale systemen en processen voor het kandidatenbeheer, voor het verwerken van de

[8] Grondwettelijk Hof, nr. 90/94 van 22 december 1994, B.5.14.

[9] Vgl. Grondwettelijk Hof, nr. 90/94, 22 december 1994, B.5.14: in dat arrest heeft het Hof geoordeeld dat de federale wetgever, bij de regeling van de Europese verkiezingen, de gemeenschapsbevoegdheid inzake het gebruik der talen niet betreedt door aan te geven – bij het organiseren van de kiesverrichtingen – hoe de stembiljetten en andere officiële bescheiden moeten worden opgemaakt, in overeenstemming met de decretale regeling.

51.017/3

stemmen en voor de zetelberekening de integriteit van de gegevens en het geheim van de stemming waarborgen. Ze wint daarvoor het advies in van het orgaan dat ze erkend heeft.

De draagwijdte van het woord “bevestigt” in artikel 4, § 2, tweede lid, is niet duidelijk. Indien het de bedoeling is dat de Vlaamse Regering een formele beslissing neemt,[10] moet dit duidelijker in de tekst tot uiting komen.

Artikel 6

7. Artikel 6 van het ontwerp luidt:

> “De kiezers vormen één stemafdeling als er niet meer dan 900 kiezers zijn. Als er meer kiezers zijn, worden ze door het college van burgemeester en schepenen ingedeeld in stemafdelingen van ten minste 150 en ten hoogste 900 kiezers. De Vlaamse Regering kan beslissen daarvan af te wijken.”

Het is niet duidelijk van welke bepaling de Vlaamse Regering kan afwijken. Is het van het bepaalde in artikel 6, eerste zin, van het bepaalde in artikel 6, tweede zin, of van beide?

Het verdient aanbeveling artikel 6, derde zin, van het ontwerp op dat punt te preciseren.

Artikel 9

8. Luidens artikel 9, § 3, tweede lid, van het ontwerp worden per stembureau de nodige veiligheidselementen voor het gebruik van de gegevensdragers in een aparte verzegelde enveloppe tegen ontvangstbewijs overhandigd aan de voorzitters van de hoofdbureaus, vermeld in het eerste lid van artikel 9, § 3.

Gevraagd wat precies bedoeld wordt met de woorden “de nodige veiligheidselementen voor het gebruik van de gegevensdragers”, heeft de gemachtigde de volgende toelichting verstrekt:

---

[10] Vgl. met artikel 2, § 2, van de wet van 11 april 1994 dat luidt:
“De systemen voor het geautomatiseerde stemmen, de elektronische systemen voor het optellen van de stemmen en de verkiezingsprogrammatuur bedoeld in artikel 16 kunnen alleen worden gebruikt als zij overeenstemmen met de door de Koning vastgestelde algemene goedkeuringsvoorwaarden, die in elk geval de betrouwbaarheid en de veiligheid van de systemen, alsmede het geheim van de stemming garanderen.
De Minister van Binnenlandse Zaken stelt die overeenstemming vast, na advies van het orgaan dat daartoe door de Koning erkend is bij een besluit vastgesteld na overleg in de Ministerraad.”

51.017/3

> "Het Agentschap voor Binnenlands Bestuur plaatst de software voor het opstarten van de laptop van de voorzitter en de stemcomputers in de stembureaus, samen met de lijsten en de kandidaten van alle kieskringen op een usb-stick (= de gegevensdrager). Die usb-stick wordt dan gekopieerd, zodat elke stembureau er 2 krijgt (de 2de is een back-up). De gegevens op de usb-stick zijn geëncrypteerd. De sticks worden in een verzegelde enveloppe bezorgd aan de voorzitter van het stembureau. In een aparte verzegelde enveloppe worden de 'veiligheidselementen' aan elke voorzitter van een stembureau bezorgd. Dat zijn een login en een paswoord. Die login en paswoord zijn nodig om met de usb-stick de laptop van de voorzitter en de stemcomputers op te starten. De login en paswoord doen 2 zaken: het toegankelijk maken van de usb-stick (decryptie) en het bepalen van de kieskring met de juiste lijsten en kandidaten."

Voor een beter begrip van artikel 9, § 3, tweede lid, dient deze toelichting in de memorie van toelichting te worden opgenomen.

Artikel 10

9. In artikel 10, vijfde lid, van het ontwerp wordt bepaald dat in elk stemlokaal alle kandidatenlijsten dienen te worden opgehangen op een daarvoor bestemd bord.

In advies 22.935/2 van 19 januari 1994 over een ontwerp dat heeft geleid tot de wet van 11 april 1994[11] heeft de Raad van State wat betreft het stemmen in verschillende stappen[12] het volgende opgemerkt:

> "Zodra de kiezer in het stemhokje waar hij zijn stem moet uitbrengen stapt, heeft hij niet meer het overzicht waardoor hij de lijsten en de kandidaten kan vergelijken, behalve natuurlijk als hij de stemverrichting meermaals overdoet, maar zonder de zekerheid zich de lijsten die hij vooraf heeft ingekeken, te zullen herinneren.
>
> Waarschijnlijk zal de steller van het ontwerp praktische redenen aanvoeren die hem verhinderen op een zelfde scherm alle lijsten en alle kandidaten te tonen. Men moet zich echter de vraag stellen of de gebruikte methodes de vrijheid van de kiezer niet al te sterk inperken.
>
> Er rijzen verschillende vragen : wat gebeurt er met een kiezer die voor een bepaalde kandidaat wil stemmen maar niet weet voor welke partij hij kandidaat is? Of voor welk kiescollege hij kandidaat is ? Wat gebeurt er met een kiezer die zijn keuze nog niet gemaakt heeft op het moment dat hij het stemhokje binnengaat ? Wat gebeurt er met een kiezer die niet op de hoogte is van de kandidaten die van partij veranderd zijn, van de stembusafspraken, ...?

[11] *Parl.St.* Senaat 1993-1994, nr. 994-1.

[12] *In casu* in artikel 16, § 3, van dat ontwerp, de noodzaak om eerst de lijst van keuze aan te duiden, en vervolgens om bovenaan die lijst of voor één of meer van de kandidaten van die lijst te stemmen.

51.017/3

> Om deze moeilijkheden te verhelpen, zou een affiche met alle lijsten en alle kandidaten niet alleen in het stembureau maar ook in elk stemhokje moeten worden opgehangen om de stemverrichtingen te vergemakkelijken en de vrije keuze van de kiezer zo goed mogelijk te verzekeren."

De wetgever heeft aan deze opmerking van de Raad van State gevolg gegeven en heeft in artikel 15 van de wet van 11 april 1994 bepaald dat in elk stembureau alle lijsten van kandidaten voor elk van de verkiezingen worden opgehangen, alsmede dat die lijsten ook worden opgehangen in ieder stemhokje.

Het lijkt raadzaam een gelijkaardige bepaling in het aan te nemen decreet op te nemen.

Artikel 12

10. Luidens artikel 12, § 4, van het ontwerp zijn de deskundigen tot geheimhouding verplicht en wordt elke schending van de geheimhoudingsplicht bestraft overeenkomstig artikel 458 van het Strafwetboek.

Opdat de verwijzing naar artikel 458 van het Strafwetboek zou passen binnen de bevoegdheid van het Vlaamse Gewest, moet die verwijzing zo begrepen worden dat verwezen wordt naar artikel 458 van het Strafwetboek in de versie zoals die bepaling van kracht is op het ogenblik dat het ontworpen decreet wordt goedgekeurd. Latere wijzigingen van artikel 458 zullen dan geen invloed kunnen hebben op de ontworpen verwijzing. De draagwijdte van de verwijzing mag immers niet afhangen van maatregelen die door een andere overheid, te dezen de federale overheid, worden genomen.

Een dergelijke verwijzing naar een op een bepaald ogenblik bestaande wetsbepaling kan echter tot moeilijkheden aanleiding geven, precies indien de federale wetgever die bepaling nadien zou wijzigen, vervangen of opheffen. De rechtsonzekerheid die daaruit voortvloeit kan best vermeden worden.

De strafmaat wordt derhalve beter met zoveel woorden in het artikel 12, § 4, zelf bepaald. Uiteraard belet niets dat de decreetgever zich daarbij dan laat inspireren door wat (thans) in artikel 458 van het Strafwetboek is bepaald.

51.017/3

Artikel 17

11. In artikel 17, § 1, eerste lid, van het ontwerp wordt bepaald dat de kiezer na het stemmen, het door de stemcomputer afgedrukte papieren stembiljet in twee gelijke delen dient te vouwen "met de bedrukte zijde naar binnen". Nadat hij de chipkaart aan de voorzitter van het stembureau of aan de door hem aangewezen bijzitter heeft overhandigd, moet de kiezer de barcode van het stembiljet scannen en het stembiljet in de stembus steken (artikel 17, § 1, tweede lid, van het ontwerp).

Gevraagd hoe de barcode kan worden gescand als die aan de binnenzijde van het gevouwen stembiljet staat, heeft de gemachtigde het volgende geantwoord:

> "Het is de bedoeling dat de kiezer, voor hij het stemhokje verlaat, zijn stembiljet dichtvouwt zodat zijn stem niet zichtbaar wordt voor andere personen, en dat hij het stembiljet ook dichtgevouwen houdt, tot hij aan de beurt is om zijn stem te scannen aan de stembus. Om zijn stembiljet te scannen moet de kiezer zijn stembiljet discreet openvouwen, de barcode op de scanner leggen, en na de scanning terug dichtvouwen en in de stembus steken; de scanner is voorzien van brede afschermingsplaatjes, zoals bij bvb. een bankcontacttoestel, zodat andere personen niet kunnen zien welke code men intikt; de kiezer kan dus zijn stembiljet openen op de scanner, waar zijn stembiljet aan het zicht onttrokken is van andere personen. Vooraleer hij daarna het ingescande stembiljet in de stembus deponeert, vouwt hij het stembiljet opnieuw dicht. Dit alles zal terdege worden beschreven in de procedures."

De vraag rijst of met deze procedure het geheim van de stemming wel voldoende wordt gewaarborgd. Enerzijds is het niet uitgesloten dat de kiezer, die weet dat hij de barcode nog moet inscannen, zijn stembiljet niet of niet afdoende zal vouwen bij het verlaten van het stemhokje. Anderzijds – en vooral – lijkt het in strijd met het geheim van de stemming te zijn dat de kiezer zijn stembiljet moet openvouwen en zichtbaar maken in het stemlokaal, buiten het stemhokje. Brede afschermingsplaatjes voor de scanner verhinderen misschien wel dat de tekst van het stembriefje gelezen wordt bij het scannen zelf, maar de verplichting tot het openvouwen van het biljet door de kiezer, met wachtenden achter hem, brengt het risico met zich mee dat het geheime karakter van de stemming wordt geschonden.

Een meer in overeenstemming met het geheim van de stemming zijnde procedure kan erin bestaan dat in elk stemhokje een handscanner aanwezig is[13] waarmee de kiezer de barcode op zijn stembiljet kan scannen en zo zijn uitgebrachte stem kan visualiseren.

[13] En dus niet, zoals in artikel 18 van het ontwerp is bepaald, slechts één stemhokje met een stemcomputer met één handscanner waarnaar de kiezer zich na het uitbrengen van zijn stem dient te begeven om zich ervan te verzekeren

51.017/3

Artikel 18

12. In artikel 18 van het ontwerp wordt aan de kiezer de mogelijkheid geboden om met zijn stembiljet naar de stemcomputer met de handscanner te gaan teneinde de barcode op zijn stembiljet te scannen en zo zijn uitgebrachte stem te visualiseren.

Het is niet duidelijk wat dient te gebeuren in geval dat de kiezer vaststelt dat de gescande barcode niet overeenstemt met zijn uitgebrachte stem. Wellicht is het de bedoeling dat in dat geval met toepassing van het bepaalde in artikel 17, § 2, eerste lid, 4°, van het ontwerp het stembiljet op verzoek van de kiezer moet worden geannuleerd en de kiezer zijn stem opnieuw kan uitbrengen. Indien dat de bedoeling is, dient dit uitdrukkelijk te worden bepaald.

Artikel 23

13. In artikel 23, § 1, tweede lid, van het ontwerp wordt gewag gemaakt van "stembiljetten met de stemmen, bij wijze van test uitgebracht door de voorzitter of de leden van het stembureau vóór de opening van het stembureau voor de kiezers". In deze mogelijkheid tot "teststemmen" wordt echter nergens in het ontwerp voorzien.

Hierop gewezen, heeft de gemachtigde het volgende verklaard:

> "Dit is inderdaad niet geregeld in het ontwerp. Dit kan inderdaad toegevoegd worden en wordt ons inziens dan het best opgenomen in artikel 14 betreffende de verrichtingen die de voorzitter uitvoert ter controle van de apparatuur voor de opening van het stemlokaal."

Met dat voorstel kan worden ingestemd.

14. In artikel 23, § 2, van het ontwerp wordt aan de voorzitter van het stembureau opgedragen om, na de sluiting van de stemming, verscheidene stukken aan de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau, of in voorkomend geval, van het stadsdistrictshoofdbureau, te bezorgen.

De Raad van State ziet niet in waarom hier in een specifieke bepaling wordt voorzien terwijl het zou volstaan om, wat de mede te delen stukken betreft, te verwijzen naar de stukken bedoeld in artikel 145, eerste lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

---

dat de afgedrukte barcode dezelfde namen op het scherm doet verschijnen als diegene die op zijn stembiljet in tekst zijn afgedrukt (zie de commentaar in de memorie van toelichting bij artikel 18 van het ontwerp).

51.017/3

Artikel 26

15. In artikel 26, § 1, tweede lid, en § 2, tweede lid, van het ontwerp wordt bepaald dat de voorzitter, respectievelijk, van het gemeentelijk hoofdbureau en van het stadsdistrictshoofdbureau, de gegevensdragers vermeld in artikel 22 tegen ontvangstbewijs dient te bezorgen aan de provinciegouverneur.

In tegenstelling met wat in artikel 21, § 2, van de wet van 11 april 1994[14] is bepaald, wordt nergens voorgeschreven dat en wanneer deze gegevensdragers moeten worden gewist.

Het verdient aanbeveling het ontwerp op dat punt aan te vullen.

Artikel 28

16. In artikel 28 van het ontwerp worden de artikelen van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011 opgesomd die niet van toepassing zijn op verkiezingen waarbij een digitaal stemsysteem wordt gebruikt. In deze opsomming wordt echter geen melding gemaakt van de artikelen 121 en 122 van dat decreet, die betrekking hebben op de opmaak van het stembiljet in geval van stemming op papier.

Door de auditeur-verslaggever gevraagd waarom in artikel 28 hiervan geen gewag wordt gemaakt, heeft de gemachtigde geantwoord dat er geen bezwaar bestaat dat ook deze artikelen in artikel 28 zouden worden vermeld.

---

[14] Artikel 21, § 2, van de wet van 11 april 1994 luidt:
"De geheugendragers afkomstig van de stembureaus en die welke door het hoofdbureau zijn gebruikt voor het optellen van de stemmen worden tegen ontvangstbewijs overhandigd aan de daartoe door de Minister van Binnenlandse Zaken gemachtigde ambtenaar, zodra de verkiezing definitief geldig of ongeldig is verklaard. Deze ambtenaar gaat over tot het wissen van de geheugendragers en stelt schriftelijk vast dat dit gebeurd is."

51.017/3

De kamer was samengesteld uit

de Heren	J. SMETS,	staatsraad, voorzitter,
	B. SEUTIN, W. VAN VAERENBERGH,	staatsraden,
Mevrouw	A.-M. GOOSSENS,	griffier.

Het verslag werd uitgebracht door de Heer W. PAS, eerste auditeur.

DE GRIFFIER DE VOORZITTER

A.-M. GOOSSENS J. SMETS

ONTWERP VAN DECREET

ONTWERP VAN DECREET

DE VLAAMSE REGERING,

Op voorstel van de Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand;

Na beraadslaging,

BESLUIT:

De Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand is ermee belast, in naam van de Vlaamse Regering, bij het Vlaams Parlement het ontwerp van decreet in te dienen, waarvan de tekst volgt:

Hoofdstuk 1. Inleidende bepalingen

Artikel 1. Dit decreet regelt een gewestaangelegenheid.

Art. 2. In dit decreet wordt verstaan onder Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet: het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet van 8 juli 2011.

Art. 3. Dit decreet is van toepassing op de organisatie van de verkiezingen, vermeld in artikel 3 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet, in de gemeenten en stadsdistricten waar gestemd wordt met gebruik van een digitaal stemsysteem, met uitzondering van artikel 4, §2, artikel 8, 9, §1, artikel 25 en 27, die van toepassing zijn op de organisatie van de verkiezingen in het hele Vlaamse Gewest.

Art. 4. §1. Het is niet toegelaten bij de lokale en provinciale verkiezingen een ander digitaal stemsysteem te gebruiken dan het digitale stemsysteem dat vastgesteld is door de Vlaamse Regering.

De Vlaamse Regering wijst de gemeenten aan die van het digitale stemsysteem, vermeld in het eerste lid, kunnen gebruikmaken bij de organisatie van de verkiezing van de organen, vermeld in artikel 3 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet.

§2. De Vlaamse Regering stelt de software ter beschikking van de stembureaus die gebruikmaken van het digitale stemsysteem, de gemeentelijke hoofdbureaus, de stadsdistrictshoofdbureaus, de provinciedistrictshoofdbureaus en de provinciale hoofdbureaus.

De Vlaamse Regering stelt vast dat de digitale systemen en processen voor het kandidatenbeheer, voor de digitale stemming, voor het verwerken van de stemmen en voor de zetelberekening de integriteit van de gegevens en het geheim van de stemming waarborgen. Ze wint daarvoor het advies in van het orgaan dat ze erkend heeft.

§3. De Vlaamse Regering maakt in de week volgend op de dag van de verkiezingen de broncode van de stemsoftware bekend.

Art. 5. Dit decreet wordt aangehaald als: het Digitaal Kiesdecreet van […].

Hoofdstuk 2. Voor de verkiezingsdag

Art. 6. De kiezers vormen één stemafdeling als er niet meer dan 900 kiezers zijn. Als er meer kiezers zijn, worden ze door het college van burgemeester en schepenen ingedeeld in stemafdelingen van ten minste 150 en ten hoogste 900 kiezers.

De Vlaamse Regering kan beslissen af te wijken van de bepalingen in het eerste lid.

Art. 7. In afwijking van artikel 48 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet bestaan de stembureaus uit de voorzitter, vijf bijzitters, vijf plaatsvervangende bijzitters en een secretaris. De Vlaamse Regering kan beslissen daarvan af te wijken.

Art. 8. Het gemeentebestuur en het stadsdistrictsbestuur voorzien respectievelijk de gemeentelijke hoofdbureaus en de stadsdistrictshoofdbureaus van de apparatuur voor het kandidatenbeheer en het resultatenbeheer. Het provinciebestuur voorziet de provinciedistrictshoofdbureaus en de provinciale hoofdbureaus van die apparatuur. De Vlaamse Regering stelt de software daarvoor ter beschikking.

Art. 9. §1. Met behoud van de toepassing van artikel 98 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet en zodra de kandidatenlijsten definitief zijn afgesloten of, in geval van beroep, zodra de hoofdbureaus hebben kennisgenomen van de beslissing van het hof van beroep, sturen de voorzitters van het gemeentelijk hoofdbureau, het stadsdistrictshoofdbureau en het provinciedistrictshoofdbureau die lijsten en het nummer dat eraan toegekend is, naar de Vlaamse Regering.

De gegevens, vermeld in het eerste lid, worden op digitale wijze en ondertekend verstuurd met de verkiezingssoftware, vermeld in artikel 4, §2.

§2. De Vlaamse Regering legt de afdrukken waarop de volgnummers en de lijstnamen van de voorgedragen lijsten voorkomen, en de afdrukken waarop de namen van de kandidaten voorkomen, zoals ze op het beeldscherm van de stemcomputers zullen verschijnen, ter goedkeuring voor aan de voorzitters van de hoofdbureaus, vermeld in paragraaf 1. Elke voorzitter brengt, indien nodig, de verbeteringen aan op de documenten, valideert de documenten door ze te ondertekenen en stuurt de gevalideerde documenten terug naar de Vlaamse Regering.

§3. De Vlaamse Regering zorgt ervoor dat, uiterlijk de derde dag vóór de dag van de verkiezingen, de gegevensdragers met de software en met de kandidatenlijsten in verzegelde enveloppe, tegen ontvangstbewijs, overhandigd worden aan de voorzitters van de gemeentelijke hoofdbureaus of, in voorkomend geval, de stadsdistrictshoofdbureaus.

Per stembureau worden de nodige veiligheidselementen voor het gebruik van de gegevensdragers in een aparte verzegelde enveloppe, tegen ontvangstbewijs, overhandigd aan de voorzitters van de hoofdbureaus, vermeld in het eerste lid.

Op zijn vroegst de dag vóór de dag van de verkiezingen overhandigt de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, van het stadsdistrictshoofdbureau aan elke voorzitter van het stembureau, tegen ontvangstbewijs, de enveloppen, vermeld in het eerste en tweede lid, die voor hem bestemd zijn.

Art. 10. Het digitale stemsysteem omvat per stembureau:
1° in afwijking van artikel 124 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet, één digitale stembus met een scanner;
2° een of meer stemcomputers met geïntegreerd aanraakscherm en geïntegreerde printer;

3° een computer voor de voorzitter met een schrijfeenheid voor chipkaarten en een printer;
4° een handscanner voor de visualisatie van de barcode door de kiezer;
5° chipkaarten.

Elk stemhokje van het stemlokaal is uitgerust met een stemcomputer. In elk stembureau is één stemhokje uitgerust met een stemcomputer met een hand-scanner.

De Vlaamse Regering bepaalt de regels volgens dewelke de kandidaten van een kandidatenlijst op het beeldscherm van de stemcomputer worden getoond.

In afwijking van artikel 123, §2, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet is er ten minste één stemhokje per honderdtachtig kiezers. De Vlaamse Regering kan beslissen daarvan af te wijken.

In elk stemlokaal worden alle kandidatenlijsten voor elk van de verkiezingen opgehangen op een daarvoor bestemd bord. Die lijsten worden ook opgehangen in elk stemhokje.

Met behoud van de toepassing van artikel 125 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet wordt een exemplaar van dit decreet in het stemlokaal ter inzage gelegd.

Art. 11. §1. Het gemeentebestuur zorgt voor het onderhoud en de bewaring van de apparatuur. Het beheert die goederen als een goede huisvader. Het laat alle apparatuur die buiten gebruik is, zo spoedig mogelijk herstellen of vervangen. De kosten daarvan zijn ten laste van de gemeente. De gemeente sluit daarvoor een onderhoudscontract.

De kosten voor technische bijstand op de dag van de lokale en provinciale verkiezingen zijn ten laste van de Vlaamse overheid.

§2. De verkiezingssoftware, de veiligheidselementen en de gegevensdragers worden voor de lokale en provinciale verkiezingen kosteloos verstrekt door de Vlaamse overheid.

§3. De gemeenten mogen de stemapparatuur die eigendom is van de Vlaamse overheid, kosteloos gebruiken voor verkiezingen georganiseerd door de federale overheid.

Art. 12. §1. Het Vlaams Parlement kan een college van deskundigen aanwijzen dat bestaat uit ten minste twee effectieve en twee plaatsvervangende deskundigen.

§2. Tijdens de verkiezingen zien de deskundigen toe op het gebruik, de goede werking en de integriteit van de digitale processen in verband met de kandidaten, de stemming en de zetelverdeling, alsook op de procedures voor de aanmaak, de verspreiding en het gebruik van de apparatuur, de software en de digitale gegevensdragers. De deskundigen ontvangen van de Vlaamse Regering het materiaal, alsook alle gegevens, inlichtingen en informatie die nodig zijn om die opdracht uit te voeren.

Ze verrichten de controle vóór de verkiezingsdag, op de verkiezingsdag zelf en na de verkiezingsdag tot de indiening van het verslag, vermeld in paragraaf 3.

§3. Uiterlijk tien dagen na de dag van de verkiezingen bezorgen ze een verslag aan de Vlaamse Regering en aan het Vlaams Parlement. Hun verslag kan aanbevelingen bevatten in verband met de apparatuur en de software die zijn gebruikt en de procedures die zijn toegepast.

§4. De deskundigen zijn tot geheimhouding verplicht. Elke schending van de geheimhoudingsplicht, buiten het geval van oproeping om in rechte of voor een parlementaire

onderzoekscommissie getuigenis af te leggen en buiten het geval dat de wet verplicht die geheimen bekend te maken, wordt bestraft met een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met een geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro.

Hoofdstuk 3. Op de verkiezingsdag

Afdeling 1. Voor en tijdens de stemming

Art. 13. In afwijking van artikel 126, eerste lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet installeert de voorzitter het stembureau uiterlijk om zeven uur.

Art. 14. In aanwezigheid van de leden van het stembureau gaat de voorzitter vóór de opening van het stembureau na of de teller van de uitgebrachte stemmen op nul staat en of de stembus leeg is, en hij verzegelt de stembus. Bij wijze van test brengen de voorzitter en eventueel een of meerdere leden van het stembureau stemmen uit die enkel dienen om na te gaan of de apparatuur correct functioneert. De afgedrukte stembiljetten met de aldus uitgebrachte stemmen worden niet in de stembus gedeponeerd.

Art. 15. In afwijking van artikel 134, eerste lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet worden de kiezers tot de stemming toegelaten van acht tot vijftien uur.

Art. 16. §1. In afwijking van artikel 138, §1, eerste lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet ontvangt de kiezer van de voorzitter van het stembureau of van een aangewezen bijzitter een chipkaart die de voorzitter of de bijzitter vooraf geïnitieerd heeft en die toelaat eenmaal te stemmen per verkiezing waarvoor de kiezer opgeroepen is.

§2. Om zijn stem uit te brengen, steekt de kiezer eerst de chipkaart in de stemcomputer.

Als verschillende verkiezingen tegelijk plaatsvinden, verschijnen ze in de volgende volgorde op de stemcomputer:
1° de verkiezing van de gemeenteraad;
2° in voorkomend geval: de verkiezing van de stadsdistrictsraad of de raad voor maatschappelijk welzijn;
3° de verkiezing van de provincieraad.

Als de kiezer, krachtens de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd op 18 juli 1966, de taal van de stemverrichtingen kan kiezen, wordt hij eerst verzocht die keuze te maken. Die keuze is, na bevestiging ervan, definitief voor alle stemverrichtingen.

§3. Voor elke verkiezing verschijnen het volgnummer en de lijstnaam van alle kandidatenlijsten op het scherm.

De kiezer wijst op het aanraakscherm de lijst van zijn keuze aan of stemt blanco.

Nadat de kiezer een lijst heeft aangeduid, verschijnen voor die lijst het volgnummer, de naam en één voornaam of de roepnaam van de kandidaten op het beeldscherm.

De kiezer brengt zijn stem uit door het aanraakscherm aan te raken:
1° op het stemvak bovenaan de lijst als hij zich kan verenigen met de volgorde van de voordracht van de kandidaten;
2° op het stemvak met de naam van een of meer kandidaten van dezelfde lijst, of op het stemvak bovenaan de lijst in combinatie met het stemvak van een of meer kandidaten binnen dezelfde lijst als hij de volgorde waarin de kandidaten op die lijst voorkomen, wil wijzigen.

§4. Nadat de kiezer zijn stem heeft uitgebracht overeenkomstig paragraaf 3, wordt hij verzocht die te bevestigen. Zolang de stem niet is bevestigd, kan de kiezer de stemverrichting voor de verkiezing herbeginnen.

§5. In voorkomend geval wordt de kiezer vervolgens, door middel van een instructie die op het beeldscherm verschijnt, verzocht volgens dezelfde procedure te stemmen voor de volgende verkiezing.

Art. 17. §1. Als de kiezer voor alle verkiezingen waarvoor hij opgeroepen is, zijn stem heeft uitgebracht, drukt de stemcomputer een papieren stembiljet af waarop de uitgebrachte stem (of de uitgebrachte stemmen) in tekst en in een tweedimensionale barcode is afgedrukt. De kiezer scheurt het stembiljet los van de stemcomputer en verwijdert de chipkaart. De kiezer kan zijn stem op het stembiljet visueel verifiëren en vouwt het biljet in twee gelijke delen met de bedrukte zijde naar binnen. Noch op de stemcomputer noch op de chipkaart worden gegevens over de stem bewaard. De kiezer heeft bovendien de mogelijkheid de inhoud van de barcode op het stembiljet te visualiseren volgens de procedure, vermeld in artikel 18.

In afwijking van artikel 138, §3, eerste en tweede lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet overhandigt de kiezer de chipkaart aan de voorzitter van het stembureau of aan de door hem aangewezen bijzitter, scant de barcode van het stembiljet en steekt het stembiljet in de stembus.

§2. In afwijking van artikel 139 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet wordt het stembiljet geannuleerd:
1° als de kiezer zijn stembiljet zo vouwt dat de stem die hij heeft uitgebracht, bekendgemaakt wordt;
2° als de kiezer onvrijwillig het stembiljet heeft beschadigd;
3° als de visualisatie, vermeld in artikel 18, onmogelijk is;
4° op verzoek van de kiezer;
5° als de barcode niet gelezen kan worden door de digitale stembus.

In dat geval maakt de voorzitter het stembiljet onmiddellijk onbruikbaar en krijgt de kiezer een andere chipkaart waarmee hij opnieuw zijn stem kan uitbrengen overeenkomstig artikel 16.

Art. 18. Nadat de kiezer voor alle verkiezingen waarvoor hij opgeroepen is, heeft gestemd en het stembiljet is afgedrukt door de stemcomputer, heeft hij de mogelijkheid op de stemcomputer met de handscanner zijn uitgebrachte stem te visualiseren door de barcode te scannen. Indien de kiezer vaststelt dat de gescande barcode niet overeenstemt met zijn uitgebrachte stem, kan hij overeenkomstig artikel 17, §2, eerste lid, 4°, de voorzitter van het stembureau verzoeken om opnieuw zijn stem uit te brengen.

Art. 19. Het scannen van het afgedrukte stembiljet door de digitale stembus genereert de stem van de kiezer in digitale vorm. Het afgedrukte stembiljet zelf is louter bestemd voor controle en auditdoeleinden.

Alleen bij een eventuele hertelling kan de voorzitter van het bevoegde hoofdbureau beslissen om stembiljetten waarvan de tekst van de stem onleesbaar is of waarvan de overeenstemming tussen de tekst en de barcode niet meer te verifiëren is, te weren. Het hoofdbureau maakt daarvan melding in het proces-verbaal.

Art. 20. De kiezer die moeilijkheden ondervindt bij het uitbrengen van zijn stem, kan zich laten bijstaan door de voorzitter of door een door de voorzitter aangewezen lid van het stembureau.

Als de voorzitter of een lid van het stembureau de werkelijkheid van die moeilijkheden betwist, doet het stembureau daarover uitspraak en wordt zijn gemotiveerde beslissing opgenomen in het proces-verbaal.

Afdeling 2. Na de stemming

Art. 21. In afwijking van artikel 142 en 144 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet schakelt de voorzitter van het stembureau na afloop van de stemming de stemcomputers uit, maakt het proces-verbaal op met behulp van de voorzitterscomputer, drukt het proces-verbaal af en sluit de toepassing af.

Het proces-verbaal bevat het aantal geregistreerde stemmen per verkiezing. Daarnaast worden in voorkomend geval ook de moeilijkheden en incidenten vermeld die zich tijdens de stemverrichtingen hebben voorgedaan.

Art. 22. De stemgegevens van het stembureau zijn altijd op twee originele, met de computer verbonden gegevensdragers opgeslagen in een versleutelde en onvervalsbare vorm. De gegevens worden op geen enkel ander medium in de voorzitterscomputer opgeslagen dan op die twee gegevensdragers.

De twee gegevensdragers worden samen in een enveloppe gestoken met als opschrift de datum van de verkiezing en de identificatie van het stembureau en de bestemmeling. Die enveloppe wordt verzegeld en op de achterkant ondertekend door de voorzitter en de leden van het stembureau. Als de getuigen erom vragen, mogen zij ook hun handtekening plaatsen.

De stemgegevens van een individueel stembureau mogen niet bekendgemaakt worden.

Art. 23. §1. De verzegelde stembussen worden onmiddellijk na de stemming geopend. In afwijking van artikel 145, eerste en tweede lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet worden de stembiljetten in de daarvoor bestemde enveloppe gestoken.

De overeenkomstig artikel 17, §2, geannuleerde stembiljetten enerzijds, en de stembiljetten met de stemmen, bij wijze van test uitgebracht door de voorzitter of de leden van het stembureau vóór de opening van het stembureau voor de kiezers anderzijds, worden in aparte verzegelde enveloppen gestoken.

De enveloppen, vermeld in het eerste en tweede lid, worden samen met het proces-verbaal, vermeld in artikel 21, en de gegevensdragers, vermeld in artikel 22, tegen ontvangstbewijs overhandigd aan de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, van het stadsdistrictshoofdbureau.

§2. De voorzitter van het stembureau bezorgt, tegen ontvangstbewijs, de volgende stukken aan de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, het stadsdistrictshoofdbureau:
1° de verzegelde enveloppe met de twee exemplaren van de aanstiplijsten;
2° de aanstellingsbrieven van de getuigen, vermeld in artikel 116 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet;

3° de volmachten en de bijbehorende attesten, vermeld in artikel 56, §2, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet;
4° de documenten die de voorzitter heeft ontvangen van de kiezers die niet op de aanstiplijsten stonden, maar die toch hebben gestemd overeenkomstig artikel 137, §3, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet.

Art. 24. Onmiddellijk na de ontvangst van de gegevensdragers, vermeld in artikel 22, laadt de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau of, in voorkomend geval, van het stadsdistrictshoofdbureau de gegevens van die dragers op in het systeem voor het verwerken en aggregeren van de stemmen.

Als de registratie door middel van de originele gegevensdrager onmogelijk blijkt, herbegint de voorzitter van het hoofdbureau de registratieverrichting door middel van de kopie van die drager.

Als die verrichting ook onmogelijk blijkt, eist de voorzitter van het hoofdbureau van de betrokken gemeente of, in voorkomend geval, het stadsdistrict een digitaal stemsysteem op en scant het hoofdbureau alle stembiljetten van het stembureau opnieuw in.

Art. 25. Als de resultaten van alle stembureaus zijn geregistreerd, drukt de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau het proces-verbaal van de gemeenteraadsverkiezingen af en, in voorkomend geval, van de verkiezingen van de raad voor maatschappelijk welzijn, alsook het proces-verbaal van de algemene telling van de provincieraadsverkiezingen voor zijn gemeente. De leden van het hoofdbureau en de getuigen ondertekenen die processen-verbaal.

Als de resultaten van alle stembureaus zijn geregistreerd, drukt, in voorkomend geval, de voorzitter van het stadsdistrictshoofdbureau het proces-verbaal van de stadsdistrictsraadsverkiezingen af, alsook de processen-verbaal van de algemene telling van de gemeenteraadsverkiezingen en van de provincieraadsverkiezingen. De leden van het hoofdbureau en de getuigen ondertekenen die processen-verbaal.

Art. 26. §1. In afwijking van artikel 172 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet bezorgt de voorzitter van het gemeentelijk hoofdbureau binnen drie dagen na de verkiezing aan de provinciegouverneur de volgende stukken:
1° de processen-verbaal van het gemeentelijk hoofdbureau, vermeld in artikel 25, eerste lid, in voorkomend geval aangevuld met de processen-verbaal van de algemene telling van de gemeenteraadsverkiezingen, ontvangen van de voorzitter van de stadsdistrictshoofdbureaus overeenkomstig artikel 162, tweede lid, van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet;
2° de stukken die hem bezorgd zijn overeenkomstig artikel 23.

De voorzitter bezorgt de gegevensdragers, vermeld in artikel 22, tegen ontvangstbewijs.

§2. In afwijking van artikel 175 en 176 van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet bezorgt de voorzitter van het stadsdistrictshoofdbureau binnen drie dagen na de verkiezing aan de provinciegouverneur de volgende stukken:
1° de processen-verbaal van het stadsdistrictshoofdbureau, vermeld in artikel 25, tweede lid;
2° de stukken die hem bezorgd zijn overeenkomstig artikel 23.

De voorzitter bezorgt de gegevensdragers, vermeld in artikel 22, tegen ontvangstbewijs.

Hoofdstuk 4. Algemene bepalingen

Art. 27. Voor de uitvoering van hun opdrachten, omschreven in het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet, hebben de gemeentelijke hoofdbureaus, de stadsdistrictshoofdbureaus, de provinciedistrictshoofdbureaus en het Agentschap voor Binnenlands Bestuur:
1° toegang tot het Rijksregister van de natuurlijke personen, ingesteld door de wet van 8 augustus 1983 tot regeling van een Rijksregister van natuurlijke personen;
2° het recht om het identificatienummer van het Rijksregister te gebruiken.

Hoofdstuk 5. Slotbepalingen

Art. 28. De volgende artikelen van het Lokaal en Provinciaal Kiesdecreet zijn niet van toepassing op verkiezingen waarbij een digitaal stemsysteem wordt gebruikt:
1° artikel 42, tweede, derde, vierde en vijfde lid;
2° artikel 43;
3° artikel 44, §1, tweede lid, 1° en 3°;
4° artikel 45, 46 en 47;
5° artikel 121 en 122;
6° artikel 150 tot en met 160.

Art. 29. De wet tot organisatie van de geautomatiseerde stemming van 11 april 1994, gewijzigd bij wet van 12 augustus 2000 en bij decreet van 10 februari 2006, wordt opgeheven voor de lokale en provinciale verkiezingen in het Vlaamse Gewest.

Brussel, 30 maart 2012.

De minister-president van de Vlaamse Regering,

Kris PEETERS

De Vlaamse minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur,
Inburgering, Toerisme en Vlaamse Rand,

Geert BOURGEOIS